

Přítomnost

ROČNÍK XI

V PRAZE 28. ÚNORA 1934

Za Kč 2.—

Mluva číslic

DR. KAREL KRŽÍŽ

Historika ze slovenské literatury

ALEXANDER MATUŠKA

Emigrant Heine

HUGO SIEBENSCHNEIN

Jak vypadají dvacetiletí

OTTO RÁDL

Co lidé píší novinám

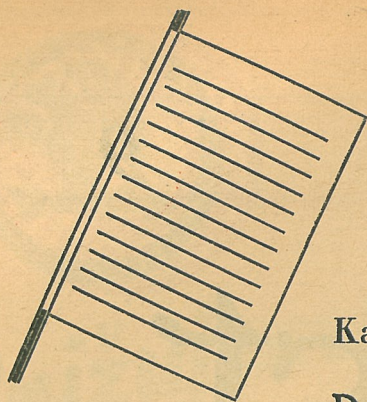
DAN JORDÁN

Z obsazeného města

Konkurence a ceny — Které zlo je pro nás menší?

Je postaráno o náhradníky? — Oposice prorocká — Vydáme ruskou emigraci sovětům?

Proč poklesla zásoba devis v Národní bance?

Každý týden

Prítomnost

a denně

LIDOVÉ NOVINY

K BŘEZNU

doplňte knihovny veřejné, spolkové a soukromé spisy T. G. Masaryka a knihami o jeho životě a díle

Spisy T. G. Masaryka (Soubor)

1. Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty. 4. vydání. 39 Kč, vázaná 51 Kč.
2. Tři stati z dějin filosofie. Hume, Pascal, Buckle. V tisku.
3. Cesta demokracie. Soubor projevů za republiky. Svazek první. 1918—1920. S 72 vyobr. 2. vyd. 70 Kč, váz. 82 Kč.
4. Cesta demokracie. Soubor projevů za republiky. Svazek druhý. 1921—1923. V tisku.
5. Otázka sociální. Základy marxismu filosofické a sociologické. Vychází v sešitech po 3.60 Kč.

Mimo Spisy vyšlo

- Americké přednášky. 2. vydání. 18 Kč, vázaná 30 Kč.
 Ideály humanitní. Několik kapitol. 6. vydání. Kč 8.50, vázaná Kč 20.50.
 Jak pracovat? 5. vydání. Kč 7.50 vázaná Kč 19.50.
 Masaryk a revoluční armáda. Masarykovy projevy k legiím a o legiích v zahraniční revoluci. S 13 vyobrazeními. Kč 20.—, vázaná Kč 32.—.
 Masaryk mládeži. (Výbor ze spisů a řečí.) S 28 vyobrazeními. Kč 28.—, kartonovaná Kč 34.—.
 Masarykove myšlienky. (Slovenský výbor ze spisů, řečí a projevů.) S 1 vyobrazením. Kč 48.—, vázaná Kč 60.—.
 Masarykova práce. (Sborník ze spisů, řečí a projevů.) S 1 vyobrazením. Kč 33.—, vázaná Kč 40.—.
 Masarykova slova. (Citáty ze spisů a řečí.) Kč 13.—, vázaná Kč 25.—.
 Mnohoženství a jednoženství. 2. vydání. Kč 3.—.
 Nová Evropa. Stanovisko slovanské. S 2 mapami. Kč 24.—, vázaná Kč 36.—.
 O studiu děl básnických. 2. vyd. Kč 7.—, váz. Kč 19.—.
 O ženě. 3. vydání. Kč 5.—, vázaná Kč 17.—.
 Palackého idea národa českého. 4. vyd. Kč 6.—, váz. Kč 18.—.
 President Masaryk k desátému výročí republiky. Soubor projevů. S 4 vyobr. 2. vyd. Kč 9.—, váz. Kč 21.—.
 Slované po válce. Kč 4.—.
 Student a politika. 2. vydání. Kč 4.—.
 Světová revoluce. Za války a ve válce 1914—1918. 19. vydání. Kč 57.—, vázaná Kč 69.—.
 Tři rozhovory s prezidentem Masarykem. (Interviewy.) 2. vydání. Kč 3.50, vázaná Kč 15.50.
 V boji o náboženství, 2. vydání. Kč 8.50, vázaná Kč 20.50.

Knihy o T. G. Masarykovi

- K. Č.: Hovory s T. G. Masarykem. 5. vydání. Dva díly Kč 50.—, vázané Kč 80.—.
 Jaromír Doležal: 80 let T. G. Masaryka. Kč 7.50, váz. Kč 11.50.
 Jan Herben: Chudý chlapec, který se proslavil. S 10 vyobrazeními. Kč 15.—, vázaná Kč 27.—.
 — Skizzář k Masarykovu životopisu. S 8 vyobrazeními. Kč 22.—, vázaná Kč 34.—.
 Masarykův sborník. Svazek I., II. a III., každý s 16 vyobrazeními, po 48 Kč, vázaný po Kč 60; svazek IV. (2. vydání sborníku T. G. Masarykovi k 60. narozeninám) s 43 vyobrazeními, 60 Kč vázaný 72 Kč; svazek V. a VI. (k 80. narozeninám) s názvem Vůdce generací s 32 vyobrazeními 150 Kč, vázaný 174 Kč.
 Masaryk ve fotografii. Album 100 vyobrazení s úvodem Karla Čapka. 2. vydání. Vázané Kč 75.—.
 Návrat presidenta Masaryka do vlasti. Kč 12.—, váz. Kč 24.—.
 President Masaryk mezi svými. S 44 vyobrazeními. Kč 3.—, vázaná Kč 15.—.
 Jan Slavík: Pekař contra Masaryk. Kč 6.—, váz. Kč 18.—.

U všech knihkupců a v nakladatelství Praha II., Karlovo náměstí 27

Bankovní dům
PETSCHKA SPOL.

Praha II,
Bredovská 18

Adresa telegramů:
Petschekomp

OBSAH 8. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: F. PEROUTKA: Statečnost bez úspěchu. — L. NOWOTNÝ: Poslední bitva rakouské demokracie. — J. KOLÁŘÍK: Jak Hitler představuje sociální řád. — KAREL ČAPEK: Co je kultura. — HUGO SIEBENSCHN: Emigrant Heine. — Měnová úprava a co teď? — Nebudeme nikoho napodobovat. — Němci zase ve vládě. — Dojmy z Vídně bojující. — Nový obhájce svobody. — V Paříži se neutkaly generace. — Rozhlas a politika. — Stavovský stát a slovenská svěbytnost. — Mladí technické o racionalisaci. — Dvacetiletí o sobě.

Prítomnost

za redakci odpovídá Ferd. Peroutka

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVI V PRAZE II., NÁRODNÍ TRÍDA 18
 Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622
 PŘEDPLATNÉ NA ROK Kč 100.—, NA PŮL ROKU Kč 50.—,
 NA ČTVRT ROKU Kč 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA Kč 2.—
 Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 20/1 1924
 TISKEM KNIHTISKÁRNÝ ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA 62

Přítomnost

ROČNÍK XI

V PRAZE 28. ÚNORA 1934

ČÍSLO 9

Mluva číslic

Mapka, znázorňující rozložení nezaměstnanosti s hlediska zeměpisného v jednotlivých okresích v Čechách a na Moravě, uveřejněná v „Přítomnosti“ nedávno, ukázala nám s dostatek přesvědčivě, že hlavní a převážný podíl na dnešním objemu nezaměstnanosti u nás má průmysl, především pak průmysl exportní. Toto důležité poznání, jež má tak vážné důsledky politické, hospodářské a státní finanční, lze si potvrditi ještě dvojnásobně. Jednak zkoumáním, jak se vyvíjel u nás objem průmyslové výroby a jak se v téže době zmenšoval či zvětšoval počet nezaměstnaných, jednak sledováním objemu našeho zahraničního obchodu a vývoje počtu nezaměstnaných. Zabývejme se především pohybem objemu naší průmyslové produkce jako zjevem všeobecnějším, v němž je obsažen již také druhý zjev, rozsah našeho zahraničního obchodu. Závislost je tu přímá i nepřímá, v obou případech velice těsná. Rostoucí zahraniční obchod umožňuje vzrůst výroby průmyslové a tím stoupanutí zaměstnanosti. A tím také stoupanutí výroby zemědělské, vzestupný pohyb cen, větší hospodářskou zaměstnanost vůbec a z toho plynoucí zlepšení ve stavu státních financí. Rozmach objemu průmyslové výroby a zlevnění průmyslových výrobků má však také vliv na vzestup rozsahu našeho zahraničního obchodu. Tento vliv je ovšem brzděn překážkami, jež buď si děláme sami prosazováním požadavků agrární strany při sjednávání obchodně politických smluv s cizími státy, vysokým zdaněním průmyslu, tíživými obchodovými daněmi a konečně politickými a finančními cly, jimiž brzdíme dovoz a tím vyvoláváme odvetu cizích států, jež proto opět omezují náš vývoz. Tento vývoz je přirozeně omezován také snahami po soběstačnosti, zájmy politickými a pod., již mají cizí státy.

Pro studium vývoje nezaměstnanosti u nás, zejména jeho příčin, je tudíž nadmíru důležité, abychom si srovnávali, jak se vyvíjel v téže době 1. objem produkce a 2. objem zahraničního obchodu.

ČSR dosud nezná objem své průmyslové výroby.

Ačkoliv jsme státem tak vysloveně vývozním, ačkoliv se obecně u nás ví, že náš blahobyt závisí na rozsahu naší průmyslové výroby a na objemu našeho zahraničního obchodu, nemáme stále ještě dosti znalostí ani o rozsahu naší průmyslové výroby ani o tendenci jejího vývoje. Nemáme prostě ještě úřední index průmyslové výroby. Státní úřad statistický se připravuje sice k tomu, že od počátku r. 1935 bude publikovati index výroby, dosud však nebylo možno pro odpor našich výrobních kruhů sbíratí úředně potřebná data. To jest stav tím trapnější, že úřední index výroby mají dnes už i státy vysloveně agrární jako Polsko a Maďarsko. V Evropě publikují pravidelně výrobní index Německo, Francie, Anglie, Švédsko, Belgie, Polsko, Rakousko a Maďarsko, ze zámořských států publikují své úřední výrobní indexy Spojené státy americké, Kanada, Ja-

ponsko a Chile. Většina našich průmyslníků by se pravděpodobně dala pohnouti k tomu, aby poskytovala státnímu úřadu statistickému objektivní zprávy o rozsahu výroby svých podniků. Mocné zájmy některých skupin průmyslu, zejména kartelářského, dovedly však dosud zabrániti tomu, aby tento index u nás vznikl, protože se patrně tyto podniky obávaly, že by veřejnost pak příliš viděla našemu průmyslovému podnikání na prsty.

Nicméně musíme žádati, aby i u nás byl řádný a důkladný index průmyslové výroby úředně sestavován a uveřejňován. Na tom má zájem jak dělnictvo a spotřebitelská veřejnost, tak i stát, který čím dále tím více zasahuje do hospodářství nejen veřejného, ale i soukromého. Stát, který počíná dirigovati i směr a tendenci průmyslové výroby, musí znát přesné předpoklady pro tyto zásahy. V období jakéhosi státního kapitalismu, do nějž vcházíme, musí i stát míti zájem na tom, aby znal všechny hospodářské skutečnosti svého území. To je také požadavek politický, protože na př. znalost výrobního indexu průmyslového umožňuje národohospodářům a všem, kteří se zabývají hospodářskou politikou, aby mohli navrhopati státní zásahy do hospodářství a aby mohli věcně jinými činiteli navrhopané zásahy kritisovati.

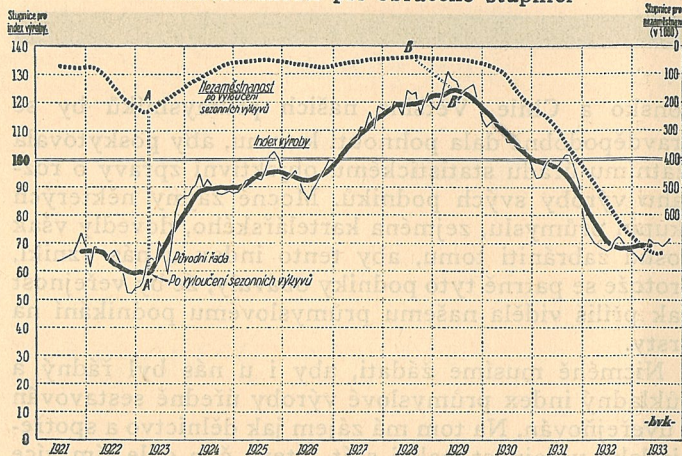
Tento nedostatek indexu průmyslové výroby u nás povzbudil nadaného mladého úředníka Státního statistického úřadu, dra Maiwalda, aby se pokusil o konstrukci vlastního provisorního indexu výroby, dokud tu nebude index oficiální. Tento Maiwaldův index výroby sleduje výrobu již od roku 1921. Index sám není bohužel u nás publikován, vychází však v měsíčních zprávách Společnosti národů. Při konstrukci svého indexu průmyslové výroby použil dr. Maiwald přímých dat o výrobě asi z jedné třetiny, totiž pokud jsou tato data vůbec známa (doly, hutě, hnojiva) a z ostatní části dat náhradních, asi rovným dílem na jedné straně dat o spotřebě surovin v jednotlivých průmyslových odvětvích a na druhé straně dat o vývozu, dopravě a zaměstnanosti. Na základě těchto dat sleduje průmyslovou výrobu v 11 nejdůležitějších výrobních odvětvích. Je přirozené, že v našem národním hospodářství nemá každé z těchto výrobních odvětví stejně velký význam. Aby se poněkud vyloučily chyby růzností tohoto významu vznikající, dává dr. Maiwald jednotlivým odvětvím různé váhy (kovoprůmysl 26, textil 20, hornictví 14, průmysl oděvní 10, dřevařský 7, kamene a zemin 6, chemický 6, sklářský 4, papírnický 3, polygrafický a kožní rovněž 2). Těmito vahami jsou násobeny jednotlivé dílčí indexy a z takto vzniklých násobků je sestaven úhrnný čili generální index průmyslové výroby v naší republice.

Co ukazuje pohyb výroby a nezaměstnanosti.

Z dlouhé řady čísel není nikdy tolik vidět jako z jednoduché čáry grafu. Je pravda, že graf není nikdy tak přesný jako absolutní čísla, našemu účelu

Provisorní index výroby dra K. Maiwalda v letech 1921-33

(Základ: 1926-27 = 100) — Pro srovnání zakreslen vývoj
nezaměstnanosti při obrácené stupnici

však graf zcela postačí, zejména proto, že je každému naprosto srozumitelný. Vidíme především, jak po počátečním rozmachu výroby v letech bezprostředně po válce přišla první těžká krise. Byla to krise, kterou vyvolal tehdejší ministr financí dr. Rašín prosazováním deflace. Pak rostl objem naší výroby ustavičně až do poloviny r. 1929, od té doby prudce klesal až do poloviny r. 1932 a nyní opět mírně stoupá. Třebaže stoupání objemu naší výroby jest zcela nepatrné, ukazuje nicméně, že nejhroší bod krise je překonán a že nastává oživení, které svou pozvolností se ovšem podobá stagnaci.

Zajímavé je, že i přes krutou krizi posledních čtyř let, neklesl objem naší výroby tak hluboko, jako byl v r. 1923. Ba co víc, máme i dnes větší rozsah výroby, než jsme měli na konci konjunktury prvních dvou poválečných let. Náš graf znázorňuje generální index výroby a je vyrovnán dvanácti měsíčními průměry. Proto sahá jen do poloviny r. 1933, a celý rok 1933 budeme znáti až o půl roku později. Nicméně i tento stav dává odpověď jasnou všem pesimistům. Rubem produkce je nezaměstnanost. Proto je na našem grafu zakreslena také vyrovnaná čára, znázorňující vývoj nezaměstnanosti v naší republice od roku 1921. Stupnice pro počítání nezaměstnanosti je zakreslena obráceně, abychom mohli sledovat, jak obě čáry probíhají. Vidíme, že rozpětí mezi nimi se ustavičně zmenšuje, čili při stejné výrobě klesá počet lidí v ní zaměstnaných. To je nejjasnější doklad rozmachu vědeckého řízení práce, stále většího užívání strojů a stále většího nahrazování lidské práce automatickou prací mechanickou a vylučování co možná největšího množství lidské práce racionalisací.

Charakteristické pro náš obrázek je vzestup čáry, znázorňující objem výroby až do poloviny r. 1929, a pak prudký spád. Ačkoliv objem výroby neklesl pod nejnižší bod objemu výroby z roku 1922—23, je přece nezaměstnanost mnohonásobně větší než byla tehdy. To si právě nelze vysvětlit jinak, než rostoucí strojovostí výroby a stále rostoucí racionalisací, která denně vrhá stovky dělníků na ulici. Dva momenty jsou při tom zvláště pozoruhodné. Je to nejnižší bod naší výroby na počátku r. 1923 označený velkým A s čárkou, jemuž

přesně odpovídá největší nezaměstnanost, jejíž vrchol jest označen A. Oba tyto vrcholy, spojující největší pokles výroby s největší nezaměstnaností v r. 1923, leží ještě těsně pod sebou. Ale již v r. 1929 tomu bylo jinak. V polovině tohoto roku vrcholil objem naší výroby, ale nejmenší nezaměstnanosti dosáhli jsme již počátkem druhé poloviny r. 1928. Racionalisace a stále větší užívání strojů tedy způsobilo, že výroba ještě vzrůstala, když už klesal počet zaměstnaných lidí a k vrcholu výroby jsme dospěli téměř o rok později, než jsme překročili nejnižší bod nezaměstnanosti. Sbližování obou čar ukazuje, že nezaměstnanost právě v důsledku racionalisace a stále většího užívání strojů rostla rychleji než klesal objem výroby.

Sbližování křivek nezaměstnanosti a objemu výroby je ovšem také důsledkem přelivu venkovského obyvatelstva do měst. To je dobře vidět i ze statistiky sčítání lidu z r. 1921 a z r. 1931. V létech krise 1922 až 1923 bylo tedy nezaměstnaných méně také proto, že v průmyslové výrobě hledalo obživu daleko méně obyvatel naší republiky než o 10 let později. Stěhování venkovanů z vesnic do měst, desetiletá přeměna zemědělských dělníků v dělníky průmyslové, je také jednou z příčin zostření naší tragedie nezaměstnanosti.

Z toho ovšem plynou velmi vážné důsledky politické i hospodářské. Jedním z nejdůležitějších úkolů naší státní politiky musí být odlehčit přetíženosti našeho průmyslu, který trpí nadbytkem lidského materiálu, což ovšem má nejvážnější sociální důsledky pro bídu dělnictva. Musíme uvažovat o tom, jaké prostředky volit, abychom zpětným odlivem části průmyslového dělnictva do zemědělství usnadnili státu jeho finanční povinnosti a zabezpečili těmto lidem existenci. Stát nemůže ani udržovat tak velké množství nezaměstnaných po dlouhou dobu, ani nemůže snést politické, sociální, hospodářské a finanční důsledky, jež toto překrvení průmyslu lidským materiálem denně vyvolává. Tato velká nabídka práce působí pak nezadržitelně další snižování mezd, při současně menší poptávce zaměstnavatelů po lidské práci. Tato poptávka po lidské práci klesá pak v důsledku snížené životní úrovně, tak i v důsledku racionalisace a většího užívání strojů.

V tomto uměle regulovaném odlivu přebytečných lidských sil průmyslu do jiných zaměstnání, především do zemědělství, leží kardinální problém naší státní politiky. Nesmíme zapomínat, že jsou průmyslové obory, v nichž už nikdy nenalezne takový počet dělnictva práci, jako před touto krizí. Jednak proto, že státy, do nichž jsme vyváželi před pěti nebo deseti lety, postavily zatím vlastní průmyslové podniky a nebudou ochotny je obětovat našemu exportu. Dále proto, že mnohá odbytíště jsme ztratili definitivně také tím, že se vyskytla nová mocná konkurence na světovém trhu, jako na př. Japonsko. Některé speciální naše výrobky (bengle, výrobky sklářské, cukrovarské a některé obory mechaniky) ztratily svůj světový monopol průmyslovou špionáží, jež přenesla do cizích států naše výrobní metody a naše výrobní tajemství. Ostatně si tyto státy často zvaly naše inženýry a dělníky, kteří pomáhali tuto výrobu zavádět na základě českých method. Naše továrny ostatně také samy v cizině postavily celé serie nových průmyslových závodů (cukrovary, lihovary,

pivovary, strojírny, továrny na obuv, sklárny atd.), které nyní, chráněny jsoucely, znemožňují našim výrobkům, aby pronikly na jejich území. A konečně vedle četných jiných důvodů, jako na př. rostoucí izolace států, kontingentace, clearingového, devisového, povolená a jiného řízení, je tu ještě jeden velmi mocný moment: opětne racionalisace. Podle výpočtů, které jsem si dělal o počtu racionalisovaných podniků, dá se soudit, že i kdybychom se nějakým zázrakem vrátili k nejvyšší konjunktře, kterou jsme měli r. 1929, nedovedla by naše výroba už zaměstnat asi 200.000 dělníků. Musíme tedy počítat s tím, že mnoho desítek tisíc dělníků už nebude se moci vrátiti do průmyslové výroby. Pro ty musí hledati novou práci a jinou obživu.

Důvody k optimismu.

Nejdůležitějším poznáním, které nám přinášejí křivky o pohybu objemu výroby a nezaměstnanosti, je faktum, jež výrobní index potvrzuje, že sestup objemu výroby je již ukončen. Také křivka nezaměstnanosti, která má ovšem data již o tři měsíce novější než křivka objemu produkce, zaznamenává přelom. V lednovém výkazu nezaměstnanosti po prvé za posledních pět let přes obvyklý zimní vzrůst nezaměstnanosti, je počet nezaměstnaných asi o 36.000 menší než byl v lednu roku 1933. To tedy znamená definitivní obrát k poklesu počtu nezaměstnaných u nás. Protože křivka, sledující počet nezaměstnaných, je čerstvějšího data, je tento vývoj předzvěstí oživení, které se v příštích měsících projeví.

Tomu odpovídá ostatně také vývoj ve světě. Podle grafů, uveřejněných ve výroční zprávě „Manchester Guardian“, počala výroba vzrůstat roku 1932 a ještě zřejměji r. 1933 ve Spojených státech, v Německu, ve Francii a mírně v Anglii, prudce v Japonsku, kde ovšem to znamená zaměstnanost válečného průmyslu. Anglie se přibližuje asi 90% zaměstnanosti z r. 1928, Francie má něco nad 80%, Spojené státy o něco méně, nicméně stále nad 80% a Německo má koncem r. 1933 asi 70% své výroby r. 1928. Rovněž grafy o pohybu světového obchodu co do objemu, jež byly publikovány v prosincových zprávách Společnosti národů, ukazují, že při opětne rostoucích světových cenách surovin se od počátku loňského roku ustavičně zvětšuje kvantum světového obchodu, takže nyní dosahuje asi 70% objemu z r. 1929. Hodnota všeho světového obchodu počítána ve zlatě ovšem sice klesla koncem r. 1923 asi na 35%, avšak nyní má už vzestupný směr. To znamená, že co do hodnoty klesl objem světového obchodu právě o dvě třetiny, ale co do množství je nyní asi jen o necelou třetinu menší než byl v r. 1929, v době největšího rozmachu. Také výrobní indexy různých států, jak je uveřejňuje naše Národní banka v lednovém čísle, nasvědčují u většiny z nich, že proti loňsku objem výroby vzrostl.

Ve státech, které mají statistiky výroby, počalo se projevovat oživování výroby již v prvním čtvrtletí roku 1933. Jsme přesvědčeni, že kdybychom byli u nás dovedli včas a energicky vystoupit proti našim 500 kartelům, proti našemu meziobchodu a i drobnému obchodu, jež všechny udržují ceny úmyslně na značné výši a brání se zásahu se strany

státu, byli bychom se jistě také my již loni přidružili k tomuto hospodářskému oživení, jež ve světě nastalo. U nás však železářský kartel snížil ceny železa nepatrně a ještě pozdě, s cenami ostatních surovin, potřebných pro výrobu nedovedla vláda nic.

Kartely podřívají možnosti vývozu.

Je znám případ, že továrník Baťa dovezl železo z Belgie, zaplatil clo a dopravu a ještě na tom vydělal, protože náš ziskulačný železářský kartel prodává příliš draho a nechce slevit. Právě se stal nový případ, že velká americká firma vyslala agenta do Československa, aby kupoval drobné domácí nástroje. Protože tato firma provádí bojkot německého zboží, kladla jako podmínku, že tyto výrobky musí býti z československých surovin a zpracovány na československém území. Továrník, na nějž se agent obrátil s návrhem, aby vypracoval ofertu na několik desítek milionů Kč dodávky, jednal nejprve s našim kartelem o dodávce plechu pro tyto výrobky. Kartel mu stanovil cenu, kterou označil jako „výhodnou“, protože jde o zboží určené pro export: 260 Kč za 100 kg. (Cena pro domácí spotřebitele je tudíž ještě vyšší.) Za těchto okolností by však americký agent zboží nekoupil a proto se továrník obrátil do Německa, kde mu nabídl tentýž plech za 145 Kč! Protože agent odmítl německou surovinu, jednal tento továrník nyní s belgickým průmyslem, jehož nabídka je asi o 8% vyšší než nabídka německá, ale belgická firma je ochotna ještě jednat o snížení ceny.

Tedy nejenom stát svými tíživými daněmi obchodovými, výrobními a spotřebními zatěžuje naši možnost rozmachu, ale jsou to především kartely, které jsou vinný na tom, že se ještě u nás nedostavilo hospodářské oživení. Nyní po odchodu národní demokracie z vlády má ministerský předseda před sebou velký, ale čestný úkol rozhodného boje s kartely, které u nás snižují svou lichvářskou politikou životní úroveň lidu a znemožňují státu, aby nastoupil cestu k hospodářskému oživení.

Vláda se nyní rozhodla zasáhnouti do politiky úvěrové i do politiky Národní banky. Nezapomínejme, že se to děje v době, která už sama slibuje oživení vnitřní silou hospodářského života. Nemůžeme ovšem očekávat převratný vývoj k lepšímu, ale i stagnace s postupným a vleklym zlepšováním znamená určitý úspěch a naděje. Jak jsme řekli, má tato krize příčiny strukturální a technologické. Vláda musí zasáhnout až do kořenů této struktury. K tomu potřebuje právě znalost objemu naší výroby. Státní úřad statistický musí tudíž připravit vše, abychom tento podklad dat měli. To se týká na př. i myšlenky vnitřní zemědělské kolonisace. Dnes se zdá, že jsme v zemědělské výrobě soběstační. Jakmile však nastane oživení a lidé počnou opět kupovati více masa a potravin, ukáže se, že to není pravda. Státní úřad statistický publikoval právě data o sčítání zemědělských závodů a z nich by se dala posoudit možnost kolonisace. Ze šetření téhož úřadu o tom, jak žijí rodiny nezaměstnaných dělníků, se ukázalo, že rodiny, které měly alespoň kousek pole a nějaký domácí dobytek, daleko lépe snášely tíhu krise než dělníci odkázaní pouze na podpory v nezaměstnanosti. Další světlo na tento problém vrhá také publikace Sociálního ústavu o 40

rodinách nezaměstnaných. Bude-li vláda zasahovati do kořenů této strukturální nezaměstnanosti, musí si uvědomit, že 200.000 dělníků je vyřazeno z práce racionalisací a že průmyslníci, kteří je takto zbavili chleba, nepřispívají nikterak na obživu těchto lidí. Daň z racionalisace je tudíž zcela na místě.

Základní poučení, které plyne ze srovnávání vývoje objemu naší výroby a nezaměstnanosti, tudíž je, že celá státní politika musí především bedlivě sledovati, co se dá učinit pro větší zaměstnanost těch průmyslových oborů, jež živí největší počet dělnictva.

Dr. Karel Kříž.

poznámky

Z obsazeného města

Sta, snad tisíce lidí již dva týdny nespí ve vlastní posteli: neodvažují se domů ze strachu před zatčením. Jenom v neděli tisíce dělníků a zaměstnanců dostalo výpověď a bylo vyhozeno na ulici, protože jsou „bolševici“ a na práci v dílnách a v kancelářích mají nárok jen „vlastenecké“ elementy. Počet obecních úředníků, učitelů, profesorů, zřízců, kteří byli suspendováni pro „rudé smýšlení“ a stojí tváří v tvář hladu, jde do tisíců. Přes deset tisíc rodin bylo již vyrozuměno, že jim nová, křesťanská a vlastenecká obecní správa nemíní poskytnout přístřeší v obecních domech a že mají předat byty lidem z domobrany, policistům a podobným státotvorným elementům.

Ve Vídni zuří teror, suchý, pokrytecký a podlý teror bez programatických hesel, bez propagandistických cílů, bez světového názoru. Nejnižší a nejpodlejší teror udavačů, osobních protivníků, špatných puďů. O tom se ovšem v rakouských, ani v zahraničních listech nedočteme ani slova. Je nápadné, jak přestali zahraniční novináři dostávat jakékoliv informace o vídeňském lidu, jakmile zanikla sociálně-demokratická strana. Nevědí o strašné panice, která zavládla v kruzích dělníků, třesoucích se o svůj chléb, nevědí o otcích rodin, kteří po desetiletí byli věrnými a vzdělanými sociálními demokraty, teď však stojí v řadě přede dveřmi křesťansko-sociálních odborů, žebrající o přijetí, aby si zachránili místo. Dopisovatelé novin nevědí také o rozhořčení, které vládne v jiných kruzích dělnictva, o nenávisti, která směřuje proti všemu: proti vládě, proti měšťáckému společenskému řádu, proti sociálně-demokratickým funkcionářům, proti židům, novinám, biskupům a policii. V těchto bezútešných dnech je však útechou slyšet, že školené a inteligentní dělnictvo nepochybně na to, aby přešlo do tábora národních socialistů. Marxistický jed vězí ve smýšlení těchto lidí příliš hluboko, aby se ho mohli prostě zbavit. Naopak, mravní vítězství, kterého dosáhli ve svém čtyřdenním heroickém boji proti dělnímu a šibenickým křesťanskostavovské ideje, je naplnilo naději. Pomalu se zase shromažďují rozbité lokální organizace rozpuštěné strany k podzemní práci, která byla rakouské sociální demokracii, mající tak málo praktického smyslu, vždycky sympatičtější než praktická a odpovědná práce ve státě. Již se objevují příznaky této ilegální práce. Je to na příklad plakát vaterländische Front: Dollfuss v životní velikosti s bílým listem v ruce. Neznámí pomalovali v noci ruku kancléře a bílý list červenou barvou: krví.

Ukázalo se, že vítězové nad dělnictvem a nad městem Vídní vůbec nebyli připraveni na své veliké vítězství. Nevědí, co si s ním počítí a zvláště to neví domobrana, která teď, když se jí podařilo uskutečnit svůj negativní program — zničit sociální demokracii — vůbec nemá pozitivního programu. Nemá ani dosti přívrženců, aby mohla obsadit všechna uvolněná místa. Tak zůstávají chytří a vychytralí křesťanští sociálové skutečnými vítězi na celé čáře. Slávu a reklamu přenechávají domobraně, stožáry zelenobílým praporům a zdi domů zelenobílým plakátům, za to však obsazují úřady, odbory, družstva, kanceláře, podniky, funkce důvěrníků svými lidmi. Zvláště velkohubé potentáty domobrany dávají jménem zemských hejtmanů a nechají je vítězoslavně řečnit, skutečné hospodářské a sociální mocenské posice si však přivlastňují na celé čáře. Kondotiéři nechť se opíjejí svým ví-

tězstvím a svými dvěma šilinky denního zoldu: jmění sociální demokracie připadlo křesťanským sociálům.

Je ovšem otázkou, zda toto jmění je pro křesťanské sociály velkým ziskem. Vyjma odbory, v jejichž pokladnách byly určitě větší částky hotových peněz, nepadl vítězům do rukou veliký poklad strany a odborů. Rakouští sociální demokraté měli dost času zabránit, aby se neopakoval osud jmění strany v Německu. Stranické jmění, pokud sestávalo z hotových peněz, není v Rakousku. Zato jsou podniky a nemovitosti sociálně-demokratické strany zatíženy velikými hypotékami. Věřiteli jsou zahraniční banky a akciové společnosti, které se budou ze všech sil snažit, aby si zajistily své peníze. Poněvadž to byla rakouská vláda, která konfiskovala jmění strany, uplatňují zahraniční věřitelé své pohledávky u rakouské vlády. Nejen, že vítězové neudělali dobrý lov, ale zdá se, naopak, že je jejich kořist pasivní. Proto se pokoušejí zkrusit finanční předáky strany Breitnera a Danneberga nepřetržitými výslechy, které trvají celé dny, aby z nich vymámili přístup ku jmění strany. Proto nebylo po dvou týdnech policejní vazby dosud rozhodnuto o osudu vedení strany. Křesťanská a vlastenecká vrchnost doufá, že přiměje „rudé teroristy“ policejními metodami k podpisům, které by pak otevřely nepřístupné pancéřové pokladny švýcarských, belgických, francouzských a holandských bank.

Vláda ovšem potřebuje tyto peníze velmi nutně. Slosovací půjčka z listopadu 1933 je již vyčerpána. Přípravy k občanské válce, ohromná armáda, kterou musí vláda v porobeném městě, v poražené zemi neustále vydržovat a dokonce doplňovat, pohltily nesmírné obnosy. Rakousko chce teď zase vypsat mezinárodní půjčku, která však nemá valných vyhlídek na úspěch. Již poslední, tak zvaná lausannská půjčka byla povolena jen na základě intervence rakouských sociálních demokratů u jejich zahraničních soudruhů v jednotlivých parlamentech.

Pokud jde o Vídeň, je posice vládního komisaře Schmitze příjemnější než jeho kolegy, ministra financí spolkové vlády. Sociální demokraté zanechali po sobě spořádané finanční hospodářství. Zatížení vídeňské obce zahraničními půjčkami rovná se nule. Na tak málo popsaný list jaký má Vídeň, dá se na světovém peněžním trhu uzavřít jakákoliv půjčka. Lze tedy nějaký čas hospodařit, aniž bylo třeba zvýšit přírůžky.

Kdo má chuť k historickým studiím, přijde dnes v Rakousku snadno na svůj účet. Jako houby po silném dešti, tak po krvavém dešti občanské války vystrkují hlavu všechny směšné, ošklivé, komické a nenávistí hodné zjevy šosácké reakce. Prozatím se v knihkupectvích pátrá po pornografii. Je však jen otázkou několika hodin, kdy dojde na nenáviděnou „socialistickou a liberalistickou“ vědu a její autory. Mramorová deska, která připomínala minulé krvavé činy Habsburků a Babenbergů, pomník republiky sochaře Hanáka, který stál vedle parlamentu, byly zničeny. Zato se z patnáctiletého propadlístě vynořily četné pomníky Františka Josefa I. a byly postaveny na své opuštěné podstavce. Trafiky a papírnictví mají bohaté kolekce fotografických pohlednic s obrazy všech žijících i mrtvých příslušníků domu habsbursko-lotrinského. Kdyby bývalými vládami konfiskované jmění Habsburského rodu nesloužilo zaopatření invalidů a vdov světové války, měl by snad Otto Habsburský již dnes potěšení ubytovati se ve Vídni. Prozatím však ještě nelze nechat zemřít hladu oběti války, jen, aby se Habsburkové vrátili do Rakouska. Avšak celá vláda, bez rozdílu zabarvení, má pevný úmysl přetvořit Rakousko co možná brzy zase v monarchii. Devět šibenice občanské války jsou tradiční šibenice domu Habsburského. Jestliže „Domobrana znovu dobyla vlasti“, jak se cituplně a moudře vyjadřuje místokancléř, major Fey, došla jí pro Habsburky. Je to tradice tohoto rodu: Vlast mu musí znovu dobývat žoldnéři na krvavý účet lidu, který jí obývá.

L. Nowotny

Konkurence a ceny

Odpůrci a přívrženci, pesimisté i optimisté, hloupí i chytří, všichni sledovali první dny po snížení zlatého obsahu čs. koruny vývoj s napětím, které bylo ostatně oprávněné. Neboť, co se stane p o t o m, to byla nejdůležitější věc. Před tím bylo možno pouze odhadovat, dedukovat, varovat a být připraven — jistoty neměl nikdo. Nechtěl bych křičet hop — ještě jsme nepřeskočili. Ale dnes se už zdá, že vývoj potvrdí očekávání, která si slibovala od ménového opatření oživení hospodářství bez pronikavých změn cenových. Pravda, ožívají se stále hlasy: musí být draž, neudržíme cenové hladiny, aspoň nikoli u dováženého zboží. Ale i dnes jsou to pořád ještě

obavy těch, kdož měli tolik strachu před tím, strachu především o vlastní zisky. Neboť jedno je jisté: nepřiměřeným ziskům je konec. Ale ceny? Velké vývozní firmy, velké obchodní domy hlásí to inserty: nezvýšili jsme. A to tam, kde bylo by zvýšení nejspíše oprávněno, nikoli jenom proto, že surovinu dovážíme, že tedy ji budeme muset platit v cizích měnách dražší, ale i proto, že surovina stoupá na mezinárodních trzích. A přece nezdraží boty ani konfekce. Drobní obchodníci dávají si aspoň za výklad tabulku. Ceny nestoupají. Na příklad káva. Mezi obchodníky je boj, kdo prodával zbytečně draho. Zda některé speciální firmy, u nichž stála káva až 68 Kč či běžný obchod, který nejlepší a nejdražší kávu prodával za 56 Kč. Prodával ji stále jenom za 56 Kč, třeba na světovém trhu klesla snad na čtvrtinu někdejší ceny. Bude ji prodávat dále za 56 Kč, i když stoupne na světovém trhu, i když se zdraží valutou. Bude záležet na tom, bude-li kávu dost. A to snad bude. A tak to je téměř u všeho. Plátna. Byl veliký poplach, kupte si, bude draho. Byly bílé týdny. Po prvé zase bílé týdny, kdy se kupovalo. Kupovali ti, kdož měli peníze. Nyní přijdou ti, kdož budou mít peníze, až budou pracovat. Neboť mají-li ještě vůbec košili, je to jistě poslední. Sotva poznají, budou-li kupovat draž, i když se firmy budou snažit prodávat aspoň beze ztráty. Továrna, která pracovala se 300 stavy, pracuje s 500. Draž? Nikoli. „Nikdy jsme nekalkulovali dolar níže než 24 Kč“, odpovídá továrník, který po dlouhé době mohl vyplatit minulý týden na mzdách o 100 procent více než před tím. Budou dražší dovážené stroje. „Pane, objednejte ještě nyní, mohu Vám ještě slevit rozdíl, který znamená zvýšení kursu valut, budu vám pořád čítat marku za 8 Kč...“ Tak se dnes nabízí. Budou dražší dovážené součástky aut, ale budou levnější automobily. Škodovka útočí — čtyřválec za 18.000 Kč, ze Zlína se oznamuje vůz pod 10.000 Kč! Ostatní se tváří tajemně, počkejte na autosalon! „Pane, ale to bude úplná ruina, obchod, výroba s krajním napětím, vždyť nic nevyděláme, vždyť budeme všichni doplácet, já na to obětuji svou provisi, abych udělal obchod...“ Ne, pane, to nebude ruina, to bude trochu pořádku do obchodu. Pravda, obchod bude trochu těžší. Ale porovnejte, jak se rozrůstal, jak každý, kdo jinde ztroskotal, bez znalosti, zkušenosti a schopnosti se vrhal na obchod, jak vám — řádnému obchodníku — konkuroval, že jste musil vy a vaši přátelé se domáhat uzávěrek živnosti pro nové uchazeče o koncesi. Vy, řádný obchodník a podnikatel, vy, který v tom umíte chodit, který dovedete počítat, který v tučných letech jste pamatoval na hubená, vy nezdražíte, neboť vám přece bude jenom vhod, odpadne-li trochu té nové konkurence. A vy, nový podnikatel — na něhož ten starý solidní obchod hledí s takovým opovržením, vy přece jim to ukážete, neboť zde je pro vás příležitost, abyste dokázal své *raison d'être*. A vy, pane, jenž pracujete na provisi, něco z ní slevíte, jako jste slevoval, jen abyste udělal obchod, nahradí vám to však vyšší obrát. A vy, pane továrníku, budete prodávat do ciziny beze ztráty, na penězích, které nyní dostanete za staré objednávky, jež jste přijal s těžkým srdcem, neboť nedávaly počet, jen abyste udržel lidi, na těch penězích a dodávkách nyní vyděláte. Prodáte nové zboží snadněji a s výdělkem, nebudete muset tedy zdražovat doma. Tak to vypadá dnes, kdy už máme určité zkušenosti. Nekřičím hop — ještě počkejme. Bylo by totiž dosti chuti zdražovat — kdyby to šlo. Také poplachu se dělá dost — třeba se nedaří. Ostatně vláda si udělala nová opatření proti lichvě. Může jich použít, kdyby bylo třeba. Ale báli bychom se, kdyby na to mělo dojít. Víc věříme — ne poctivosti, ne lidumilnosti, ne solidnosti — ale soutěži. Nechejte jí volný průchod, uvolněte ji tam, kde je nyní vázána, a o ceny není třeba se bát. Pokud bude dost zboží, nestoupnou víc, než připustí nejostřejší kalkulace, ve které měnová opatření mají v největším počtu případů roli podradnou. E. V.

Které zlo je pro nás menší?

Poněvadž Společnost národů, tato rozklížená koalice západních velmocí (co zbylo ze snu Wilsonova?) se včas k ničemu nedostala, vzal „záchranu Rakouska“ do rukou vůdce fašistické Itálie a provádí ji přirozeně podle obrazu a podobenství svého. Poněvadž tu však nemůže pracovat sám a přímo, viz výše zmíněnou Společnost vzájemně si překážejících velmocí, nýbrž musí pracovat pomocí prostředníků, kteří jsou slabí a nešikovní, dopadlo to s lidskostí ještě mnohem hůř, než tam, kde vzali věc do rukou opravdoví mistři. Svými sympatiemi a antipatiemi, svým vkusem, ani svou bolestí nesmíme se však dáti mýlit o skutečnosti, že Mussolini pracuje proti

Hitlerovi, pro vybudování samostatného Rakouska a tudíž pro naši věc. A nesmíme si zastírat pohled pro další skutečnost, že jak věci dnes vypadají, může už právě jen Mussolini něco dokázat, a že nám nezbyvá, chceme-li vůbec něco užitečného podniknout, než přidat se k němu a touto pozitivní metodou nabýt na utváření budoucnosti přece jen ještě nějakého vlivu.

Ríkám-li my, nemyslím jen na Československo, nýbrž i na Francii, které dnes rovněž nezbyvá nic jiného než postupovat tu v soulasu s Itálií. My můžeme mít své silné pochybnosti, zda italský fašismus bude dostatečnou hrází proti přívalu svého vlastního zplozence fašismu německého. Budou-li odpůrci stále tak rozdělení, a nedá-li se sám strhnout k nějaké neprozřetelnosti jako sociální demokrati, má hitlerismus pro budoucnost rozhodně všechny vyhlídky na úspěch. Ale právě proto, nechceme-li se zkríženýma rukama přihlížet, jak se lavina sune a pak zřítí, nezbyvá než pracovat s tím materiálem, který máme poruce.

V Itálii zakládají svou naději a celou svou politiku vůči Rakousku na jeho odlišném kulturním a povahovém charakteru, na jeho katolicismu, na jeho „vídeňáctví“. Nezapomínají, že Hitler je Rakušan, že jeho hnutí vyšlo z jihu, z Bavorska, že on už porušil severský, protestantský, pruský svéráz říše — jak dokazuje na př. jen možnost smlouvy s Polskem. V jistém smyslu možno říci, že Německo bylo anektováno Rakouskem, a že stojíme tu před jednou z největších národních revolucí. Naše situace — zase nás všech, kteří se máme co obávat neomezeného růstu národa, který pronikl celou střední Evropou — je tedy velmi choulostivá. Jak nejlíp čelit hákovitému kříži v Rakousku, jaká vláda může se tam nejspíše trvale udržet a také zevnitř nejspíše uchránit vlivu nového všenněmectví. To jsou otázky! Není nejmenší pochyby, že to mohla být nejspíše vláda demokratická, vláda koalice obou velkých stran, křesťansko-sociální a sociálně demokratické. Rakousko mohlo mít svůj smysl a čerpat svoji sílu z té skutečnosti, že zůstává půdou německé svobody a té kultury, která byla pýchou Německa v XIX. a na počátku XX. století. Je možno želeť toho, že se tak nestalo, je možno i rekrimovat proč se tak nestalo, snad kdyby v Praze, Paříži, Londýně, Ženevě nebylo tolik ostychu před vměšováním se do vnitřních věcí, ostychu, jehož stopy nelze nalézt ani v Berlíně, ani v Římě, bylo by se dalo něco dělat. O tom se budou názory různit, ale jisto je, že mluvíme tu už jen jako o minulosti, chcete-li, jako o propasené příležitosti. Dnes je tu vitězný, robustní fašismus italské inspirace, ale nesporně osobité rakouské noty, heimweh-ráctví v čele celé „vlastenecké fronty“, major Fey postrkující před sebou pana Dollfusse.

Někteří optimisté se domnívají, že tito podivní křesťané, kteří dali strílet do domů obydlených tisíci žen a dětí, se tím ve zbožné zemi kardinála Innitzera znemožnili a že jen z ohledu na to, aby se nepovzbudili znovu „povstalcí“ nejsou dosud odstraněni. Prozatím, bohužel, nic nenasvědčuje této růžové hypotéze, naopak, zdá se nám, že opojená soldateska a nejpustší reakce začínají se roztahovat, a umírněné živly, které nesporně v křesťansko sociální straně jsou, byly, aspoň politicky, spolu se sociálními demokraty poraženy, poněvadž nechtěly tento boj. Nesmíme však zapomínat ani na toho třetího vzadu, na Mussoliniho, který si svůj úspěch jistě nyní nedá vzít. Co tedy dělat?

Podporovat klidně vybudování stavovského státu a aktivní účast dělnictva na něm, bez ohledu na hořkost, se kterou se i jeho novým vůdcům bude s „vrahy dělníků“ pracovat. Přijmout smrt „austro-marxismu“ jako hotovou věc, nesdružovat se s ilegality, která nyní může mít jen ráz hakenkrajclerský nebo komunistický, podporovat ty konzervativce, kteří chtějí novému státu rakouskému dát široký základ lidový a postupně omezovat a vylučovat vliv dobrodruhů: ponechat Itálii čestnou úlohu v popředí a hledět dospět s Duceem k dorozumění o hospodářské organizaci střední Evropy, přiřadit Malou dohodu k jeho skupině rakousko-maďarské. To všechno ovšem s vědomím a souhlasem politiky francouzské, která stejně, jako naše vlastní, musí si být vědoma, že si nemůžeme dovolit luxus dvou tak skvělých nepřátel jak pro nás představují na jedné straně Hitler na druhé Mussolini, a že si nesmíme nechat ujít poslední příležitost zneprátelit je navzájem, lépe, vytěžit z nepřátelství, jemuž se oba vyhýbají, ale do něhož se pro Rakousko osudově dostávají. Je třeba dovést včas vybrat si menší zlo.

Rudolf Procházka

Je postaráno o náhradníky?

Odstoupení vedoucích funkcionářů Národní banky nám postavilo jasně před oči problém, kterým jsme se na těchto místech zabývali sice již několikrát, ale kterým, jak se nyní ukázalo, přesto se nevěnovala zasloužená pozornost. Když resignoval na svoje místo guvernér a oba vedoucí ředitelé naší cedulové banky, ukázalo se, že v ústavě samotném není z a tyto osoby náhradníků. U guvernéra, který je více méně representant, nepadá otázka náhradníka tak na váhu, jako u oněch osob, jež jsou skutečnými výkonnými orgány Národní banky, jejími opravdovými vůdci, kteří rozhodují o praktické denní politice tohoto ústavu. Ač oba vedoucí funkcionáři byli ve stáří, které jim dává právo odejít kdykoli do výslužby — na toto své právo se také nyní při resignaci odvolali a bankovní rada je musela uznat — nepomyšleli, jak je vidět, na to, kdo převezme jejich úkol, až odejdou. Je přece příznačné, že nyní, kdy se uvažuje o novém obsazení ředitelství, nepomyšleli se na žádnou z osob, působících již v Národní bance a hledají se vhodné osobnosti z venčí. To ovšem znamená, že zde nebude kontinuity, neboť ať již na vedoucí místo v Národní bance přijde kdokoli, bude se muset teprve obeznámit s celou praxí, která, byť i byla podobná praxi bankovní, je přece jen v zásadě zcela odlišná.

Nechceme se však zabývat otázkou vhodného obsazení vedoucích míst našeho cedulového ústavu. Případ Národní banky není totiž výjimkou. Můžeme říci, že je v našem hospodářském i politickém životě pravidlem. Podívejme se jen na vedoucí místa politická, na čelné podniky finanční, na úvěrní ústavy, na průmyslové závody, na ústavy sociálně-pojišťovací... Ať zasáhne veřejné či soukromé hospodářství, s několika málo čestnými výjimkami, opakuje se nám stále týž zjev vedoucí osoby, namnoze velmi účty hodného stáří, nemají náhradníků. Nemají za sebou druhé garnitury a jak se zdá, nestarají se ani o to, aby si ji vychovaly.

Bylo by snad vědně pátrati po příčinách, které tento jistě nezdravý zjev zavinují. Mluví se zpravidla o nedostatku vhodných osob. Zdá se však, že tento nedostatek není tak velký, jak se za to má a že spíše chybí jakýkoli kontakt mezi staršími a mladšími, že se starší, řečneme vládnoucí a vedoucí generace, o svoje nástupce zatím nestarají. Nemůžeme ovšem generalisovat. Jsou zde jistě výjimky a víme o případech opatrných funkcionářů nejruznějších institucí, kteří mají svoje nástupce již vyhlédnuté a kteří je také včas zapracovávají. Platí to však převážnou většinou o soukromém podnikání. Jinak je tomu ve veřejném životě. Zde platí zákon džungle, to jest pěstní právo. Kdo se chce něčím stát, musí se tam dostat. Jak se tam dostane a je-li schopn vyhlédnuté místo zastávat, o to se zpravidla nikdo nestará. Na tuto chorobu stůni především naše politické strany, které se drží principu volného výběru, to jest ponechávají vývoj věci bez jakéhokoli zásahu. Kdo je silnější, ať již osobními známostmi nebo nejruznějšími vlivy, uplatní se.

Namítne-li se, že to je správná zásada a že tomu ani dříve nebyvalo jinak, tu nutno upozornit na podstatný rozdíl: dokud nebylo vázaných kandidátních listin a dokud nebylo poměrného zastoupení, mohl se uplatnit jednotlivec svými osobními schopnostmi. Dokonce se musel uplatnit. Chtěl-li někdo vyhrát volby, mohl je vyhrát pouze svojí osobou a byl sám buď zvolen, nebo nebyl zvolen. Dnes však vyhrává volby strana a mandáty také strana rozdělují. Víme přece o nesčetných případech, kde kandidát propadl a přece byl zvolen — ve druhém skrutiniu, z vůle strany. Bylo již několikrát konstatováno, že Československo má jeden z nejstarších parlamentů v Evropě. Z nejstarších, pokud jde o stáří zákonodárců. Itálie i tradiční Anglie mají parlamenty proti nám úplně mladoučké, nemluvě o Německu, kde vedoucí místa zastávají dnes, jak známo, vesměs mladí lidé.

S parlamentem souvisí však celý veřejný život, obsazování všech veřejných institucí. Také zde máme režim starých lidí, což znamená fakticky režim pohodlný, neprůbojný, nepružný, namnoze bohužel i zkostnatělý. Zkušenost, kterou stáří reprezentuje, nemůže nahradit chybějící schopnost přizpůsobovací a energii, kterých je právě dnes nejvíce třeba. A podíváme-li se, jak již řečeno, na druhá místa, a ptáme-li se, kdo jsou ti, kdo mají přijít, až dnešní vedoucí osobnosti nebudou již schopny zastávat svoje funkce, zjišťujeme nebezpečně vakuu. A přece myslíme, že by první povinností každého, nejen toho, kdo stojí na vedoucím místě, nýbrž každého vůbec mělo být, aby se staral o svého nástupce a aby tohoto nástupce připravil. Kdo byl na vojně, ví, že

služební předpis stanoví, padne-li důstojník, který poddůstojník přejímá velení, kdo přichází za tohoto poddůstojníka atd., aby ani na okamžik nebyla bojová jednotka bez velení. Nejde-li to v civilním životě jinak, měl by být zákonem předepsán podobný pořad a mělo by být každému uloženo, aby se staral nejen o sebe, nejen o to, aby sám plnil svoje povinnosti, ale také o svoje nástupce. Jinak se nám může stát, že zůstaneme jednou na všech význačných místech ve všech korporacích a institucích našeho veřejného a zčásti i soukromého života bez vedení — a což je nejdůležitější — bez kontinuity.

Jiří Hejda

Oposice prorocká

Byli jsme právem zvědaví, jakých forem nabude oposice, k níž se rozhodla strana národně demokratická. Po čtrnáctidenním pozorování můžeme zaznamenat první poznatek: je to zatím oposice prorocká. Až dosud se totiž nedostavil žádný z katastrofálních následků, které nynější opozičníci v svých představách s mírnou devalvací koruny spojovali. Musí tedy národní demokraté tvrdit, že tyto následky teprve přijdou. Má to tu výhodu, že je možno ony očekávané těžké okamžiky státu líčit co nejeřměji, aniž koalice proti tomuto děláni poplachu mohla postavit něco pozitivnějšího než svou vůli, nechat na ně dojít. Prorokování je však doposud zbraň jediná a proto také slabá. Strana, která ještě přede dvěma týdny seděla ve vládě, nemůže proti těžké vládě polemizovat ničím, co by se týkalo minulosti, protože by zároveň polévala hanou svou vlastní hlavu. A protože se za dva týdny, co z vlády vystoupila, neudálo nic hrozného, obrací se její opoziční projev jen do prázdna budoucnosti.

Ostatní opoziční argumenty národní demokracie se nikterak nevyvíjejí v rámci obvyklých demagogických prostředků, jako je nevybíravá exploitace popularity Rašínovy, mluvení o zájmu celého národa a státu a volání po silném nacionálním režimu, které se zesílilo, jak jsme také předvíдали, po událostech v Rakousku. Nápadné je jenom to, s jakou nenávistí se národně demokratický tisk obrací proti straně sociálně demokratické. Vidí v ní hlavního viníka snížení zlaté relace koruny a činí ji za tento krok nejvíce odpovědnou. Proč právě ji, není docela jasno. Sociální demokracie nebyla Englišovými projekty nikterak nadšena a stavěla se proti nim. Když byly opuštěny a když se místo nich sáhlo k devalvacii, připojila se k tomu z koalici solidarity, vycházejíc z přesvědčení, že je lépe udělat aspoň to, co přináší jakous takous vyhlídku na několik příznivých výsledků, než nedělat vůbec nic, jak doporučovala národní demokracie. Nikdo nepopírá, že při spleti společenských zájmů, jakou představuje nynější koalice, není lehké najít větší plán účinných hospodářských opatření, jež by mohly přijmout všechny strany se stejným přesvědčením. Budeme při této konstelaci patrně vždycky odkázáni na opatření drobná, která se příliš citlivě nedotknou žádné z koaliciálních složek. Tady docela záleží na dobré vůli koaliciálních stran, do jaké míry si dovedou vyjít vstříc a sobě navzájem se přizpůsobit. A sociální demokracii jistě jest jen ke cti, že této přizpůsobivosti dovede vyvinout víc než demokracie, která si říká národní. Bylo řečeno i samým ministerským předsedou, že koalice nepovažuje devalvacii za nějaký hospodářský převrat, nýbrž jen za nástroj, s nímž hodlá dále pracovat. Je tedy otázka, co s ním dokáže. A od národní demokracie by jistě bylo rozumnější a loyálnější, kdyby vyčkala, jaké výsledky toto opatření přinese, a teprve podle toho zařídila svůj další politický postup. Potom bychom jí rádi přiznali název oposice státotvorné. Zatím nemůžeme.

Z. S.

Vydáme ruskou emigraci sovětům?

Tato myšlenka u nás nebyla vyslovena; kdyby byla vyslovena — vrhli by se na toho, kdo by jí vyslovil, národní demokraté a prohlásili by ho za člověka bez srdce, nelidu, barbara atd. Týmž národním demokratům se však nelíbí, poskytuje-li asyl německým emigrantům z Německa a Rakouska. Máme je snad zastavit na hranicích a vrátiti je proti řádné potvrzení tam, odkud utekli, aby ušli nejbolestnějšímu osudu? Národní demokraté se schovávají za to, že tyto lidé u nás budou ujídati chléb našim lidem. Práce a chleba je málo, ale tam, kde je dobrá vůle, vždy se věc snad nějak srovná. Ruská emigrace jest u nás zaměstnána a jsou známy visitky čelného politika národní demokracie, kterými se za tyto ruské emigranty přimlouvá. Stát vydal na podporu ruské emigrace velké peníze. Jest na př. dobře známo, že podpory, které se dostaly ruskému studentstvu, byly značnější, než podpory, které dostává studentstvo domácí. Naproti tomu jest skutečností, že národní demokracie se nikterak nezakrývácela finanční podpo-

rou této emigrace, a kdyby tato slovanská emigrace byla žila jen z toho, co jí dali čeští vlastenci, tak horující proti SSSR, a tak horující pro velké, demokratické, slovanské Rusko, byla by tato emigrace dávno již vymřela hlady. Národně-demokratičtí vlastenci pro samá vlastenecká a slovanská gesta zapomínali totiž sáhnouti do kapsy. I když namnoze činnost a politická orientace velké části této emigrace nikterak neodpovídala demokratickému citění převážné části obyvatelstva, přecházelo se to mlčením. Ti však, kteří tak — až na ty peníze — stáli za touto emigrací, jsou proti tomu, aby stát poskytl asyl těm, kteří unikají z Německa a Rakouska, kde by skončili hladem nebo jinou smrtí. Máme tyto lidi u hranic zastavovat a posílati je eskortou nazpět? V. G.

literatura a umění

Alexander Matuška:

Historka ze slovenské literatury

(Empirické podvody transcendentálneho kritika.)

„Tento článok zkusil na sebe všetky osudy nepríjemných právd. Bor sa usadil bezmála vo väčšine slov. časopisov a pp. redaktori nemali veľkého záujmu, aby sa ukázalo, čo to majú za lumen. Článok bol odmietnutý Smermi, Pohľadmi a v Eláne nechceli o ničom tiež ani počuť. P. Bor si nedal nikdy ujsť príležitosť odkukane vzdelaným spôsobom potľapkať pánov: Smreka a Lukáča. Druhého nazval na pr. ideodynamickým (verbum Šalda fecit). V odmenu nazval p. Lukáč Bora erup-tívnym a rudimentárnym a tým, ktorí to chceli počuť, oznámil, že je nepriateľom popráv. Pohľady: p. Mráz odmietol listom, ktorému sa môže dostať cti, že bude uverejnený, ak bude treba.“

Co je slovenské, to je hezké.

Volanie, ktoré zavznieva celými našimi dejinami, aby sme sa totiž nedrobili, nenachodilo nikdy nikde toľko porozumenia ako u našich ľudí od pera; dnes, znásobené známym latinským: hanc veniam damus petimusque vicissim, sa stalo ich najvnútornejším krédom. Je typickým zjavom nášho literárneho života, že sa ľudia vzájomne hladkajú a nevchádzajú si do vlasov. Prevzali s veľkým porozumením vrcholnú múdrosť bežného slovenského inteligenta, ktorá záleží v tom, že sa tento pán stavia k istým veciam slovami: to sa nepatrí! aj oni majú svoje „patrí sa“ a „nepatrí sa“. Je ich presvedčením, že kultúrny človek a salónny človek je jedno a to isté, a prenášajú preto spoločenské spôsoby a hodnoty zo žúrto, ako: že treba prikyvovať a byť ulízanými, i do literatúry. Biť sa medzi sebou za ideje? ruvať sa? Ale veď sa to nesluší! Je u nás jedno krásne slovo „a ľudia metuzalemsky založení sa ním neprestávajú oháňať —: zveľaďovanie literatúry. Nadšene sa potiac, je u nás totižto zdrcujúca väčšina tej mienky, že umenie je čosi ako kopanie cvikly: treba len snahy a idealizmu a „všecko je hotovo“, ako spieva p. Kecal. Výsledkom a či sprievodným zjavom toho je, čo už r. 1851 v Slovenských Pohľadoch tak dobre povedal Kalinčák: „U Slovákov to do týchto časov obyčaj bývala, každý i ten najmenší a najnepatrnejší spisok za veľmi chýrečné dielo vyhlásovať, bo každý článočok, čo sa napísal, bol vítaný preto, že slabý literárny život, keď nič lepšieho nebolo, aspoň svedectvo hýbania sa vydával... Táto vítanosť každého literárneho plodu vydávala len testimonium paupertatis životu národnému, literárnemu...“ Je to tak dodnes, milý pane, a možno že by ste dnes museli svoje vety ešte pribrúsiť, zvláste keď náš literárny život nie je dnes už tak slabý, ale testimonium paupertatis si vydávame stále, tým, že nám je ešte vždy všetko chýrečné.

Na jednej strane tedy, u obecnstva, až skoro škodlivé porozumenie pre všetko slovenské — len nech je to slovenské; a na druhej strane spisovatelia, básnici, ktorí, ak sa nemýlime, majú národ viesť a nie byť ním vedení, miesto aby rozrušili trochu túto idylu, miesto aby sa vzájomne kontrolovali, i keď chodia do jednej viecehy — miesto toho títo páni si vzájomne podkurujú a čo je ešte viac: stávajú sa k nerozoznaniu od kelnerov — náš zákazník, náš pán je ich heslom. Pochopili dobre, že je to pre nich najlepšie; lebo jednak sa tým držia patriarchálnych mravov a to je veľká vec; jednak im všelijaké tie čachtické panie prinášajú dobré zárobky a to je tiež vec nemalá.

Představuje se autor.

Spomenuté zjavy sa málokedy stretly tak pospolu, ako v prípade p. Bora. Je to príslušník transcendentálnych hodnôt a t. zv. mladej katolíckej generácie, človek nevyčerateľne plodný, zaplňujúci svojimi výtvormi bezmála všetky naše časopisy. Stal sa mu však malér; nestačily mu časopisy, chcel sa vidieť a záľubne sa omakávať v knihe; i posadil sa, „knihu“ napísal, vydal a zvíťazil. Bol z kolegiality a z ignorantsva a vzhľadom na zveľaďenie našej spisby nemilosrdne potľapkávaný po pleciah; ale malér je v tom, že sa jeho kniha dostala do rúk i tým, ktorí nepoctievali pozornosťou jeho články — tak sa objavilo, že J. E. Bor je človek viac odpisujúci než píšuci, čili že jeho činnosť je, mierne rečeno, veľmi pochybným zveľaďovaním.

Borov „Návrat k minulosti“ je po stránke pôvodnosti jeden jediný podfuk. „Kniha“ má dve čiastky; prvá má tri od-diele (p. Bor hovorí „state“): 1. Obnovenie metafyziky a tomizmu. J. Maritain; 2. Podoba básnika v svätovi. Sv. Augustín; 3. Básnik a svätí. Druhá čiastka má dve „state“: 1. V blízkosti staviteľov; 2. Absolutizmus v modernej poezii. Kniha má Prívet, ktorý je pre bohov, a Poznámky, tiež pre bohov. Autor si tedy rozdelil knihu so svojho transcendentálno-špi-rituálne-metafyzického stanoviska na päť (5) statí; ale s empirického stanoviska sa toto delenie javí násilným; človek, stojací na empirickom stanovisku, si knihu rozdelí jednoduchšie na dve čiastky: jedna je plagiát a druhá loci communes. Bor totiž buď odpisuje, alebo hovorí to, čo je všetkým známe. Lebo nie problémy mu nedajú pokoj, ale on nedá pokoj problémom.

D ů k a z.

Najviac je vykradnutý Šalda. Prvá „stat“ vykráda Šal-dov článok „Nepokoj a nejistoty evropské“ z II. roč. 2.—3. čísla jeho Z á p i s n í k u.

Šalda: „Nedávne objavy psychologické sesadily rozum a jiné uslechtilé schopnosti duševní s jejich trůnů, nebo lépe: kalná záplava podvědoma je odplavila.“ (Zápisník, II. roč. str. 50). — Bor: „Nedávne zbožňovanie rozumu odplavila barinátá záplava podvedomia.“ (17) Šalda hned za tým: „Poznání sil podvědomých ukrytých v duši lidské zahájila francouzská psychologie badáními o hypnose a o automatismu, a různé školy psychoanalytické tyto vědomosti dovršily.“ (ibid. 50) — Bor hned za tým: „Predzvesti psychoanalýzy, poznávanie síl podvedomých, zamurovaných v nedostupných hĺbniach duše (sic!) nachodíme v psychologických objavoch francúzskeho automatizmu a hypnotizmu.“ (17—18)

Šalda: „Ten tam je evoluční optimismus Herberta Spencera, ... přesvědčení, že člověk... svým rozumem... uskuteční jakéhosi druhu ráj na zemi... V pojetí Freudově... nemá rozum toho skoro božského rázu, který měl v různých filosofiích racionalistických a idealistických.“ (ibid. 50) — Bor: „... už dávno zapadly časy, keď ľudský rozum evolučným optimizmom Spencеровým a celou armádou filozofov racionalistov a idealistov... vynášaný bol do siedmeho neba.“ (18).

Šalda: „Nauka Freudova popírá existenci duše a oprávněnost víry v Boha. Psychoanalýza je zřejmě materialistickou teorií ducha, víc: je zřejmě protináboženská...“ (ibid.) — Bor: „Psychoanalýza,

svojou štruktúrou materialisticko-ateistická, popiera existenciu duše a vieru v Boha.“ (19).

Šalda: „C. G. Jung... vylíčil samozrození psychologie v našej dobe ako najbezpečnejší príznak úpadku modernej spoločnosti.“ (ibid. 51) — B o r: „Sám príchod psychoanalýzy bol označený (C. Jung a po ňom mnohí iní) ako chorobný zjav zkorumpovanej spoločnosti.“ (22—23).

Šalda: „O duši ľudskej ví človek len to, čo mu o ňu povie teológ; duša ľudskať je pojemom teologickým alebo ideou metafyzickou — dnes však stáva sa... jevom chorobným, ktorý zaujíma lekáre a je predmetom zvláštny vedy pathologickej a terapeutické.“ (ibid. 51) — B o r: „Poznávanie a hodnotenie duše ľudskej patrí do kompetencie teológov a mystiky, a nie do záujmu okruhu lekárov, prípadne patológie a terapie.“ (23).

Podľa Šaldu charakterizuje moderného človeka „hlad po kvantech, najväčší rekord v kvantech.“ (ibid. 55) — B o r: „Ľudí zožiera... hlad po kvantitách, po závratnej výške rekordov.“ (24). Charakterizuje ho podľa Šaldu „zvídavosť“ (55), podľa Bora zvedavosť. Hehe!

Šalda hovorí o akomsi Američanovi, „který s naivnosťou až dojemnou vidí kultúrny krízu Evropy v tom, že nechce prijať americký názor na mechanickú prácu... Evropa... prý... nechce... zužitkovať stroje a nových metód práce. Spása je ve stroji...“ (55) — B o r: „Ódy na stroj, na nové metódy práce, na vykúpeľské poslanie stroja s dojemnou naivnosťou udierajú nám... do uší.“ (25).

Šalda: „Mohli by to byť [t. j. stroje] triumf ľudskeho ducha, toto víťazství nad hmotou...“ (53) — B o r: „Stroj, víťazný elaborát ľudskeho ducha, premáhajúceho hmotu...“ (25)

Šalda: „Vědění řecké mělo lidskou tvář. Nejvyšší kategorií u Aristotela je účel... Teprve za renaissance, hlavně od Descartes, ... vědění... odlišuje se úplně... Resultát vědy... je úplná roztržka vědy a života... Vědění se osamostatňuje...“ (53—54). — B o r: „Radikálna revolúcia... začatá Descartom, vzdialovanie sa od človeka, reparácia vedy a života, ... sú dnes dovŕšené. Osamostatňujúca sa veda vzdáva sa najvyššej kategorie aristotelovskej, účelu, a ide svojimi cestami.“ (26)

Šalda: „Není divu, že si před tímto dnešním světem, odbožštěným a odděleným zároveň, zastírají tvář někteří myslitelé a volají po návratu do středověku.“ (56). — B o r: „Kto sa bude diviť (!), ešte tomu, že jestvujú myslitelia, zhrozivší sa nad duchovným postavením dnešného sveta (zbaveného božstva, ľudskeho...) a dovolávajú sa návratu k stredoveku.“ (29). — Ako príklady uvádza Šalda Schelera, Maritainu, Berďajeva (56); ako príklady uvádza B o r Schelera, Maritainu (29), Berďajeva (40).

Šalda píše o „orientálnom duchu“, ktorý sa valí na Európu (52); B o r, ktorý má rád cudzie slová, píše o „orientálnych doktrínach.“ (30).

Šalda: „Napsat i jen obtojný životopis je mnohem nesnadnější než napsat i nadprůměrný román. Carlyle řekl, že život dobře napsaný je skoro stejně vzácný jako život dobře prožitý; a Maurois... ho opravil: Život dobře napsaný je mnohem vzácnější než život dobře prožitý.“ (Zápisník, II., str. 22). — B o r: „Vznik hodnotného životopisu znamená väčšiu údaosť ako príchod dobrého románu. Dokonale opísaný život je aspoň tak vzácný..., ako život správne prežitý. Známy literárny teoretik... (Maurois), ktorým život umelecky ztvárnený je ďaleko významnejší...“ (55—56).

Šalda: „Autobiografii cítili a cítili lidé vždycky jako umění královské... Vypravování autobiografovo je ohroženo tolikerym nebezpečím a takovými překážkami, že je skoro neuvěřitelné, aby nebylo deformací skutečnosti. Nejen že člověk zapomíná a je nucen zapomenout..., on i neustále si skutečnost pozměňuje, přetváří...“ (ibid. 23). — B o r: „Autobiografii ľudia odjakživa kládli do najvyššej kategorie umenia (Šalda), lebo tu priepasť hrozí skreslením skutočnosti s toľkými strán.“ Náziranie autobiografie „hraničí takmer s nemožnosťou a ťažkosťami, zdolatelnými len... autormi kráľovsky povýšenými... Zabúdame a sme donucovaní zabúdať... človek... deformuje svoju minulostnú skutočnosť.“ (56).

Šalda píše o autobiografii Gideovej, v ktorej Gide podáva „nejen svou psychologii, ale i svou fysiologii“, cituje k tomu slová Jane Carlylovej, ktorá povedala: „Kdybych mohla napsat svůj vlastní životopis od začátku až do konce, bez výhrad, bez falešného zabarvení, byl by to neocenitelný dokument pro ženy anglické... Ale stud mně v tom brání.“ „Ve své autobiografii si položil Gide jediný úkol: být pravdomluvný a nezastavovat se před konvencemi.“ (Záp. II., str. 23-24). — B o r: „Život duha... tvorí záujmový svet autobiografií starších i najstarších, [tiež zo Šaldu, ibid. str. 23]. Slovom psychologia a nie fysiologia. Nie snaha (zrejma u Gide) napísať vlastný životopis od začiatku až do konca bez všetkej rezervy..., falošného pribarvovania, studu a konvencie. Nezastavovať sa, byť pravdomluvným...“ (59).

Šalda: „Goethovou silou i slabostí bylo toto rozumově estetické chápání života, tento estetický eklekticism..., který zužitkovával pro sebe celého posavadního známého vývoje lidského ducha a snažil se

zejména o smíření a vyrovnání antiky a křesťanství, klasicismu a romantismu.“ (Záp. III., str. 110). — B o r: „On [t. j. Goethe], který shrnul do sebe všechno z vesmíru myšlenky..., který... chcel tým známym eklekticismom prekenuť a spojiť... antiku s kresťanstvom, romantizmus s klasicizmom.“ (210).

Šalda: „To, čemu se říkalo před válkou kultura, bylo založeno na tomto... v podstatě estetickém pojetí lidské osobnosti. Byl to zharmonisovaný... svět hodnot, jehož ohniskem byla řecká idea krásy, doplněná snad trochu ještě ideou křesťanské dobroty v jakousi syntesu, které se říkalo zase řecky: „kalokagathia“ (ibid.). — B o r: „Pod analytickým drobnohľadom estetickým môžete z nich (zo svätcov) vylušťovať dokonalé typy najušľachtilejších osobností, založených na kresťansko-morálno-dogmatickej... syntéze ideí a ctností. To, čo starí Grékovia... menovali kalokagathiou“ (116-117); „starí Grékovia“ — máme si myslieť, že na niečo podobného mohol prísť práve tak na pr. Venizelos?).

Vykradnutý je i Šaldov spisok „O t. zv. nesmrtnosti díla básnického“. Obľúbeným slovom p. Bora je „analyticko-syntetický“. Tak tedy: pri odpisovaní z tejto knižkočky si p. Bor počína vskutku analyticko-synteticky: spája, čo je u Šaldu povedané na rôznych miestach a naopak.

Šalda: „Co básník nebo umělec vytváří ve svých dílech, je také skutečnost a dokonce skutečnost skutečnější, než je běžná skutečnost jeová.“ (str. 18). — B o r: „Dielo [t. j.] čosi ďaleko skutočnejšieho nad bežnú skutočnosť empirickú.“ (80).

Šalda: „Aby mohl básník nebo umělec vytvořit tuto svou skutečnější skutečnost, musí být jeho dílo... nejprve skutkem...“ (18). „Skutek je nejvyšší zintenzivnění lidské osobnosti.“ (19). „Jeho dílo musí být dílem odvahy, sázkou, do níž vložil celou svou osobnost, sebe celého, bez zbytku a slevy. Tvorba je věc krvavě vážná...“ (18). — B o r: „Dielo... vzniká z najväčšieho zintenzivnenia, z práce a odvahy, do nej sa vkladá umelecký celý, bez zbytku a rezervy... A tvorba vždy značí osudove vážnu vec.“ (80).

Šalda: „Strašná je v člověku hrůza ze smrti, ze zániku...“ (8). — B o r: „V posledných hl'bkách nášho bytia... žije... hrůza zo smrti a zániku.“ (89).

Šalda vraví, že v boji so smrťou má pevnú pozíciu len kresťan a na konci odstavca má slová: Kde jest, smrti, osten tvůj? (9-10). — B o r vraví, že smrť vie „prekonávať, zaznávať ju, škeriť sa jej“ (tiež zo Šaldu, str. 9) len kresťan a na konci má slová: smrt, kde je tvoj hrozný osten? (90).

Šalda: „Nesmrtelnost má jednu velkou soupeřku... věčnost... Co je t. zv. nesmrtnost? Jeden jediný ohromný protimluv a protismysl. Nesmrtelnost, jak po ní touží lidé a jak si ji vybájili lidé, nebyla by nic jiného než nekonečné pokračování v smrtelnosti. Tento ubohý... život... stěl by se před sebou jako jediná bezmezná plochost, pustota, prázdnota, stále opakování stále stejného, stejně chudého, stejně bédného... Nebyla by to nejstrašnější nuda, nejpršernější peklo, vymyšlené nejstudenější... mozem...? (41). — B o r: „Túha po nesmrtnosti... je vlastne túha... po... svete večných hodnôt, čo nekonečne prevyšujú celú sféru tohoto úboheho, nudného a mučivého hmotného života. Nesmrtnosť vybájaná básnikom... je nesmierna protimluva a jednoducho pustý nesmysel. Znamená akési neprestajné pokračovanie smrtnosti, všednosti, výmysel večne sa opakujúcej... nudy, peklo biedy, prázdnoty...“ (91).

Habent sua fata libelli má Šalda na str. 8. Habent sua fata libelli má B o r na str. 93. Sic transit gloria mundi má Šalda a časť refrénom. Sic transit má B o r na str. 97.

Šalda: „Rok co rok tisknou se desetitisíce sbírek lyrických, novel, románů, dramát, malují se desetitisíce... obrazů..., vrhá se na papír spousta symfonií a oper, a snad všichni jejich původcové jsou přesvědčeni, že díla jejich nezhltní... „časů vztek“. (11). „Snad každý z autorů se domnívá, že každá jeho písmena je svatá a nedotknutelná; a zle bouří proti redaktorovi, který v ní škrtne řádek, proti... korektorovi, který v ní vynechá čárku...“ (33). — Náš človek: „Sotva si viete predstaviť... tie závratné číslice sbierok lyrických, novelistik, románů, drama, kreácie a fabrikácie vo svete farieb a zvuku a ich autorov, presvedčených..., že každá ich písmena, riadok, čiarka sú sväté, nepohnutelné...“ (93). Analyticko-syntetická metóda má svoje nevýhody: fabrikant farieb a kreátor zvuku pečujú podľa nej o riadok, čiarka, ako aj o nevynechanie ypsilonu, vokáľa, atp.

Šalda: „...cosi jako strašlivá kletba... visí nad vším dílem lidským...“ (11). — B o r píše o „kľiatbe, hrozacej každému ľudskému dielu.“ (93). (Hneď za tým Šaldu konečne cituje, aby odvrátil podozrenie — to sa tak stáva.)

Šalda: „...co zbudě i z velkého a slavného díla za sto, za stopadesát let? Několik stránek v anthologii...“ (34). — B o r: „A osud veľkých a slávnych diel býva... podobný osudu diel všed-

ných. Žijú sto, dvesto rokov a napokon ... sa scvrknú na niekoľko stránok v antológii.“ (94).

Šalda: „Kdo z vás prečítal všetka diela Shakespeara ...?“ (34). — Bor: „A veľdiela ... ktože ich číta? Kdo ... u nás prečítal ... Goetheho, Shakespeara, Danteho ...“ (94).

Šalda píše, ako dnes z takého Homéra, Vergília známe len „několik okřídlených slov“ (35); o tom, ako z románových postáv robíme „hrubé zkratky“. „Svádime je v hrubé zkratky ... zachycujeme z nich jen jeden rys, nejhrubší, nejvíce vnějškový; ... snižujeme je na ukazovatele směru a cesty pro poutníky opravdu až nedovoleně slaboduché.“ (36). „Dílo se scvrká v jediné gesto, v jediné heslo, v jeden, dva citáty ...“ (35). — Bor: „Čo zná ... z nich široká obec čitateľov? Možno, to pár citátov ... niekoľko okřídlených slov ... Niekoľko zobecných gest, hesiel ...“ (95). „... Aj monumentálne diela zredujú sa len v názvy, v hrubú zkratku, zahrňujúcu v sebe jeden, druhý vonkajší rys hrdinu, aplikovaný na ... chudokrvné dušičky.“ (97).

Počínanie Borovo je niekedy príšerné (ak není príšerné celé jeho počínanie), prisvojuje si i detaily ku Šaldu: Šalda hovorí, že diela veľkých sú tu nakoniec len k tomu, aby sa chlapi na nich v škole učili mlúvniči (36); — Bor hovorí v tomto smysle o „lúštení domácích úloh.“ (95).

Šalda: „Ale to není posud to nejhorší. Ještě horší jsou konce slovesných arciděl klasiků antických ... Zmocnili se jich učenci, filologové, literární historikové ...“ (36). — Bor: „Ale to nie je ešte to najstrašnejšie. Známe aj horší osud. Kto číta na príklad klasikov ... okrem literárnych historikov, filologov ...“ (97).

Šalda píše ako umelecké dielo vznecuje okolo seba život, keď sa „odpoutalo od svého původce.“ (22). — Bor: „Keď sa dielo oddelí od svojho pôvodcu a začne žiť novým samostatným životom ...“ (95-96).

Šalda: „Strašný zápas ... svádějí živí s mrtvými o kousek toho volného života ...“ (34). — Bor: „Živí sa kľbčia s mŕtvymi bezohľadne a nemilosrdne o kúšik toho miesta ...“ (96).

Šalda hneď za tým: že v Čechách „vymyslíli nic víc a nic méně než sedmerou tradici ... Můj ty dobrý bože, moc dobrého škodil nebylo by ... lépe, v nejlepším přestat? Jinak mám strach, že nebudu již moci ani kýchnout, ... abych neporušil nějakou tu tradici.“ (34-35). — Bor: „A k tomu ešte hrozí nebezpečenstvo opakovania sa a tradície. Bože môj, čo skoro nebude plochy, na ktorej by už niekto nebol bačoval.“ (96). A Bože môj, „kniha“ sa volá „Návrat k minulosti“.

Šalda: „Pro každé dílo lidské přijde ... osudná chvíle“, t. j. keď prestane pôsobiť. (12). — Bor: „Prichodí chvíľa — a je to fatálny osud prevážnej väčšiny ľudských diel, — keď ich už nikto nebude potrebovať ...“ (98).

Šalda vraví, že dielo je skutočnejšie, než skutočnosť okolo nás; každé veľké „dílo básnické obsahuje v sobě život příští: předjímá jej. A pro tuto silnou potencialitu jest napodobeno takové dílo dnešním a zítřejším životem.“ (20). — Bor: „Podstatou každého veľkého diela je, že zahrňuje v sebe budúcnosť. Predchádza a predbehuje ju vnútornou potencialitou a je ďaleko skutočnejšie ... ako prítomná úroveň žitia.“ (99).

Heine povědomí jakékoli rasové souvislosti. I z této oblasti tedy emigroval a dávno dřív, než se dal pokřtít. Neméně než Goethe je také Heine představitelem ducha své doby a reprezentativní osobností svého věku. Ztělesňoval-li Goethe dobové složky včerejší a konservativní, zosobňoval Heine kvas revoluční a zítřek. Na rozdíl od Goetha je Heine v počátcích evropské industrialisace ranním typem velkoměšťana. Hned tím, že mimo velkoměsto nedovedl žít. Bez zřetele na svou neurasthenii a neurosu a navzdor fyzickým bolestem, které mu působil hluk, bez zřetele k této organicky zdůvodněné touze po klidu, byl Heine teprve v Berlíně ve svém živlu, nastavuje ruch velkoměsta kulturním vzruchem okruhu Rahel Varnhagenové a hlučným veselím pitek literátských i uměleckých. Jak často se v Heinově díle vrací stesk do lüneburské Schildy, do gottingského Kocourkova. „Cesta Harzem“ je nabitá ressentimenty vůči maloměstu a venkovu. S tohoto hlediska lze odhadnout, jakým účinkem naň působila Paříž a jak se v ní rychle vyvinul ve velkoměšťana, jímž v jádře odjakživa byl. Vytržen jako rostlina z půdy, tíhne z venkova a z maloměstského ovzduší ven do průmyslového střediska a do metropole. Již jako člověk a žid Heine postrádal staletého zakotvení. Nadto napoleonská doba rozrušila i duchové svazky židovstva rozumem, kritikou, skepsí a asimilací, pobídka k národnostnímu splynutí, k národnímu vústění do nové vlasti. I bylo a zůstalo Heinovi jediným pojítkem velkoměsto, vhodné a schopné pojímat člověka individuálně a připouštět jeho individuální vztah k okolí. Velkoměsto dává Heinovi styk na společenské plošině pestré i přiměřené a poskytuje mu možnost nesčetných průřezů sociálních vrstvením obyvatelstva. Již jeho anekdoty a invektivy tomu nasvědčují, kolik v jeho družné zábavě je poesie, a troufal bych si říci, že mnoho jeho knih bylo napsáno ze společenské sdílnosti a tedy z popudu, z něhož kdysi vyrostly novely Boccacciovy. Heine nenapsal jediné řádky, od milostných písní po politický traktát, od společenské kritiky po polemickou a satirickou stať, ani řádky, která by neobsahovala látkové a formální prvky konverzační. Utváření a vytváření ve výšinných samotách — ne, to nebylo prostředí Heinovo, to nebyl jeho cíl. Tuto svoji protichůdnost ke Goethovi Heine dobře rozpoznal, protichůdnost ke Goethovi, kterého nešťastně miloval navzdor odmítavému přijetí, navzdor hlučným manifestům Mladého Německa a osobnímu stanovisku jeho předáků. Nepřetržitě spojení s lidstvem, s národem, s politikou, společenský styk a skutečnost, že velké věci nikdy neprožíváme a netvoříme o samotě, nýbrž aspoň pro jediného jedince mimo nás, poskytly půdu a pobídku Heinovu tvůrčímu životu: protože osudem nebo aspoň záležitostí dvou lidí je láska, manželství, dopis, polemika, útek, boj, účast na čemkoli, doberete se všude u Heina konverzační odmocniny. S tvůrčí izolací Goethovou, třeba byla jen občasná, nevěděl by si Heine rady. U něho každá jiskra vzniká dotekem, Heine byl bourgeois, jeho zakotvení v půdě nebylo lokální, nýbrž sociální, nebylo pokrevní, nýbrž kulturně kapitalistické. S humorem, který ostatně také vždy a všude vzniká „konverzačně“, říká si básník Juste-milieuär nebo Juste-milieuär bez milionu. Tady je právě vysvětlení toho, proč se nikdy nestal radikálním komunistou, proč nedostatky kapitalistické buržoasie tepal a promíjel, proč svému společenskému prostředí ani na chvíli neobětoval svůj vztah k pariům, vyřazeným a poníženým. Kapitalistická buržoasie, patriarchální kultura, lokali-

do ba a lid é

Hugo Siebenschein:

Emigrant Heine

III. Arciemigrant.

Když Jindřich Heine v prvních květnových dnech r. 1831 přijel do Paříže, aby město světla, nehledíme-li ke krátkým cestám prázdninovým, již nikdy nepustil, necítil se emigrantem. Právě naopak byl přesvědčen o tom, že se zanedlouho vrátí do vlasti. Z výletníka se v cizině stával emigrant znenáhla, ale proslulé „Bundesakten“ z r. 1835, o nichž možno říci, že čelily především právě Heinovi, způsobili, že na trvalý pobyt v Německu později již nebylo pomyslení. Za prvních měsíců arci to byly takřka výhradně důvody vnitřní a osobní, které Heina k Paříži poutaly, nikoli události vnější.

Jako člen první generace intelektuálního emancipovaného židovstva a berlínským spekulativním odtážitým hegelovským reformním židovstvím otráven, pozbyl

sovaná duchovost, duševní a hmotné právo dědické — takový byl Heinův sociální domov. Mluví-li Heine s téměř náboženskou úctou o penězence, není to vtip, ale hluboký humor. Vykázání odkudkoli sotva by se ho bylo hlouběji dotklo, proletarisující déclassé, jaké bylo údělem Rembrandtovým, by byl Heine nepřežil. Touto Heineovou slabostí si vysvětlíte jeho křest, jeho doktoráty, snahu přese všecko zachovat styky rodinné, věčné plány ženitby — ano, to všechno byly pojistky jeho ohrožené občanské posice.

Možnost, vést v zajištěném společenském postavení potají dvojí sociální život, poskytuje jenom velkoměsto; Paříž ji poskytla nejštědřeji. Moderní psychologie má mnoho pochopení a až příliš mnoho zájmu a tedy i sympatie k vzorně korektnímu prezidentovi soudů, který po celý lidský věk vede neprozrazený druhý život pasáka a kuplíře v slepých uličkách předměstských. Právě ta bezvadnost, právě to neprodyšné zaklínění do vlivné politické třídy živí touhu po občasném setkání s dobrodružstvím, s tajemstvím a s nebezpečím. Oč pevnější jsou společenské závazky a svazky, o to lákavější a neodolatelnější je touha po sociálně vertikálním putování; oč častější a pravidelnější je přistání na onom břehu, o to úzkostlivější a vroucnější je setrvávání na společenské tradici. Tak se navzájem podmiňují sociální byt a sociální noclehárství, sociální domov a sociální život ve stanech, opilost rozkoší a opilství milosrdenstvím, přednostní právo a pud spravedlnosti, bourgeoisie bohème a bohème bourgeoisie. Freud to nazývá polaritou nebo ambivalencí našeho sociálního života. U Heina byla hypertrofická, a Paříž poskytovala možnost mnohonásobné diferenciacie. Jediného večera zažije Heine výkyv mezi dusnými shromažďovacími radikálních saint-simonistů, potají hlídaných národních gardou, a mezi pohostinými vilami vznešeného faubourg St. Honoré, dobře si jsa vědom symboličnosti takové scénické proměny.

Dvě siluety charakterisují člověka v půdoryse: jeho vztah k přírodě a k národu. Postavme Heina pod tuto nepomíjející míru!

Velkoměšťan miluje přírodu docela jinak než venkovan, miluje ji roztouženě a vášnivě, jako milujeme nedosažitelnou nebo zřídka vídanou milenkou: setkání s ní jen zvyšuje touhu; když nesnesitelnost tohoto stavu dostoupí vrcholu, rozetne se nerozřešitelné a nepřekonatelné překážky přestanou být překážkami. Tak miluje básník Severního moře, básník Harzu, básník východu a západu slunce, básník růže a lilie, básník lotosu a březnové fialky, básník smrku a palmy, básník slavíka — tak miluje přírodu. Nikdy k ní neměl jiného vztahu a nikdy k ní jiného vztahu nehledal, spokojuje se poměrem svátečního turisty, zatoulaného, neodpovědného milence. Do manželství, ukládajícího boj, trpělivost, obět a odříkání, nikdy Heine s přírodou nevstoupil. Příroda mu provždy zůstala opojným vínem, chlebem, živobytím se mu nestala nikdy. Či dovedete si představit Heina, pěstujícího druh ušlechtilých hrušek, sbírajícího kamení, pátrajícího po prarostlině, jako činil Goethe? Dobrodružný vztah k přírodě je příznačný pro Heina velkoměšťana. Ať si o přírodě říká a zpívá cokoli, bude to vzrušené a vzrušující, šťastné a blažící, radostné a svůdné, smutné a roztoužené, přírodní věda a hospodářství to nebude.

Jinak je tomu ve sféře druhé. Jakkoli je bezzemek, emigrant ze vztahů rasových, konfesijních a náboženských, jakkoli jeho měšťáctví je toliko sociálně třídní, je d n í m národnostním poutem je přece jen spoután.

Ba je jím posedlý. Je fyziologicky živelné a původní, ovládá oblast vůle, myšlenky, povědomí, přesvědčení, jako jsme my všichni podrobeni trávení a dechu. Je to Heinův vztah k německému jazyku. Zrovna za jeho doby se uskutečňuje a dokonává organické spojení pojmu národu a řeči. I lze se oddat spravedlivému úžasu nad skutečností, že Heine svým vztahem k německému mateřskému jazyku tisícronásobně předčí své odpůrce, ty, kteří ve jménu německého národa zasedli k soudu nad jeho dílem. Nepodceňuji význam Treitschkův, ale všechno, co Treitschke napsal, lze beze zbytků napsati také v jiném jazyce. Co napsal Heine, ze čtyř pětín od jazyka originálu bez újmy neoddelíte. Umělec se svým materiálem a s nástrojem svého umění srůstá o to nerozlučněji, oč větším je umělcem. To je spolehlivé měřítko pro uměleckou jakost. Jak asi miloval Michelangelo kameny nebo balvany, do kterých tesal, jak Rembrandt kovovou desku, do které ryl! Heine byl tak velkou měrou mistrem německého jazyka, tak suverénně vládl jeho nejčistšími výškami, tak dětinně dovedl odposlouchat jeho nápěv a odmlku, tak hluboce srostlá byla jeho myšlenka s německou syntaxí, s německým slovosledem, s německou interpunkcí, že z tohoto svazku nebylo výpovědi, třeba by ji byl někdy snad rád dal. A to je důvod, pro který — žid sem, žid tam — stojí po boku Goethově a Lutherově, to je příčina, pro kterou se Börne a Laube a Gutzkow a Wienbarg a Mundt a Menzel, porovnání s Heinem, vyjímají, jako by se byli učili německy v Berlitz Schoolu. Jak hluboko duše Michelangelova tkví v nevyčerpatelných náznacích pohybu a jak se Rembrandtova duše jeví v rozvržení světla a stínu, nepoznáme na známce, kterou dostali z anatomie nebo z optiky, ale z toho, jak ty disciplíny ovládali, znásilnili, podřídili své vůli. Jak Heine ovládal svůj jazyk, jak jím a v něm žil, jak mu byl krví, kdežto jiná „krev“ ho nezajímala, naznačím aspoň v chudičké zkratce. 1. Každé slovo, které napsal, ať to byl verš, ať to byla próza, vyrostlo z hovorů, z mluvené řeči, neboť řeč, na vzdory pošetilým experimentům na školách, je záležitost mluvená. 2. Mezi všemi německými básníky, Goetha v to počítajíc, má největší bohatství, lehkost, hudebnost rýmů, v literatuře světové tím podoben leda ještě Byronovi a Moliérovi. 3. Jeho rýmy jsou bezprostřední, netušené a proto humoristické, svazují věci na hony vzdálené s nedbalou samozřejmostí, takže se stal praotcem sebevědomého arijského rodu: Busch, Morgenstern a Ringelnatz. Aspoň nepatrný příklad bych rád uvedl:

Lieszen schlafen wir die Tochter,
zu bestehen schlau vermocht' er.

(Rhampsenit)

So stolz sich konnte gebaren
die Enkelin deutscher Cäsaren.

(Maria Antoineta)

Viel tausend Kamelle, hochberuckte,
schleppen die kostbarsten Landesprodukte.

(Bílý slon)

Mit einer Spule von der Gans,
versifizierten Firlelfanz.

(Matyldě do památníku)

Heinova řeč nikdy není v nouzi o rým, Heinově próze nikde neschází melos, spád, architektura. Jazyková materie při jeho doteku nikdy není nepoddajná a vzpurná, naopak, tisíc per je na jeho pokyn ochotno vymrštit se a vzlétnout.

Pokusme se nyní o formulaci toho, co všim, co tu bylo řečeno, prosvítá. Výletník nezakotvený v půdě

své vlasti se po čase stal emigrantem. Znepřátelen s počátkem jen s politickými vládci německé říše, emigruje postupně z rasy, z církve, z náboženství, z rodné půdy, z politického pojmu svého národa. Zbude na konec velkoměšťan příslušný do kultury měšťanské společnosti a k mistrům svého rodného jazyka. V Paříži byly zaznamenány legendy o bystrosti jeho rozhovorů a o přesvědčivosti jeho argumentace; o neodolatelnosti jeho posměchu a o osvěcenosti jeho kritiky; o perspektivě jeho charakteristik, postřehů a dohadů. Byl prý v rozhovoru ještě nebezpečnějším odpůrcem než v polemice psané. Cítil se povolán být Evropanem, být vyslancem pověřeným zvláštním posláním: sblížit Francii s Německem, sblížit všechny národy. Pro tento samozvaný úkol si vytvořil exteritorialitu, která odmítala neúchylnost Boernova úzkoprsého vyznání a měla hlediska nepředpojatá, nadstranická. Jeho místo nebylo ani mezi radikálními republikány, ani mezi komunisty. Nadmíru zdržlivý royalismus, nadmíru podmíněný kapitalismus uváděl Heine v soulad s osvícenou svobodomyšlností, s účastí a s účinným soucitím, s plodným smyslem pro právo hospodářsky vyděděných. Jeho „vyslancové zprávy“ jsou uloženy ve čtyřech velkých dílech, určených poučit Francouze o Německu, Němce o Francii. Zbývá říci, jak emigrant-politik, emigrant-básník jimi splnil úkol, ke kterému byste marně „zplnomocnili“ ministra: být rozřhavaným sloupem na křižovatce front germánské a románské bytosti, royalistického a republikánského názoru světového, kapitalistického a komunistického hospodářské koncepce, židovské víry v spravedlivý trest a křesťanské naděje v nezaslouženou lásku. Dokončení.

V článku Emigrant Heine (8. číslo Přítomnosti) si snad čtenář laskavě opraví tiskové omyly, pozměňující smysl. Str. 124. chybně: dramatis personal, správně: dramatis personae. — Str. 125. chybně: že společných principů, správně: ze společných principů, chybně: že někdejší hněv, správně: že někdejší stav. — Str. 126. chybně: zahynout nebo žít dál, správně: zahynout nebo jít dál.

Otto Rádl:

Jak vypadají dvacetiletí

Závěr debaty.

Bylo naším úmyslem snést před závěrečným článkem o tom, jak vypadají dnes mladí lidé, kteří vstupují do třetího desetiletí života, mnoho konkrétních příkladů. Ponechat mnoha mladým lidem slovo. Dáti jim příležitost, aby řekli to, nač se jich jinde neptají, a pak je i trochu přinutit k tomu, aby mluvili, kde jinde ze setrvačnosti mlčí. Mladí lidé nám tuto práci usnadnili: stačilo dotknouti se problému, a zahrnuli nás sami dopisy z nejrůznějších konců republiky. Bylo nám možno z nich otisknouti jen nejmarkantnější, vyvoliti z nich jen extrémní případy. Je přirozeno, že všichni naši dvacetiletí nejsou přesně takoví, není však pochybnosti o tom, že jsou mezi nimi také takoví. Nebylo prostě možno obejít se bez snůšky příkladů. Kdybychom žili v době rozkvětu beletrie, kdyby u nás vycházel tucet týdeníků, věnovaných krásné literatuře, kdyby mladí lidé v nich vystupovali se svými zápisky, novelami a projekty románů, byli bychom se mohli obejít bez kausalistické ankety. Po rozkvětu beletrie však není ani stopy, naopak, žijeme v době jejího naprostého zanedbání. Kdo by chtěl rekonstruovati život dnešních mladých lidí na základě reálného materiálu, obsaženého v literárních pokusech dnešních mladých

lidí, umřel by hladem na poušti. Mladí lidé už si nepiší dlouhé dopisy, už si nezachycují svůj život v denících, už neobíhají po redakcích s balíčky rukopisů. Literatura už není nejvyšším forem, před nímž se musí mladý člověk uplatnit, nejvyšší ctížádost už se nevzpíná k tomu, viděti po prvé své jméno nebo svůj pseudonym, tištěné nad odvážným příspěvkem, umění přestalo být v životě studující generace účelem a cílem. Proto také umění, a zejména literatura, přestaly být věrným zrcadlem jejich života. Mladá literatura u nás se nedostala po válce nikdy k nové formě realismu, nový román nevytvořil typ svého nového hrdiny, žádný nový Werther ani Oblomov se nestal zrcadlem mladých, žádná nová „sentimentální výchova“ nezobrazila jejich sny a přání a zápasy s realitou a bezmocností.

Proto je třeba, aby nám mladí lidé v první osobě vypravovali konkrétní obrazy ze života mladých, aby beze skreslení evokovali ve svých zprávách psychickou atmosféru svých kruhů, aby svými reportážemi nám umožnili prožiti s nimi kus svých dnů. I tam, kde se obviňují, i tam, kde se chlubí, přispívají k tomu, abychom si o nich učinili plastickou představu. I tam, kde přináší protiklady, kde se rozcházejí, kde si vytýkají nesprávnosti, kde proti sobě horlí, kdy předstírají lhostejnost a skrývají se za cynismus, i tam kreslí pravdivě svůj portret. Je však třeba jim umět naslouchat. Končíme dnes řadu článků o mladých lidech kolem dvacátého roku, nikoli však diskusí. Vítejte další dopisy, které mohou doplniti snešenou látku.

Shrnutí výsledků.

Někteří vyslovili při debatě obavu před generalisováním. Obávají se, aby jednotlivé rysy dnešních mladých lidí, které někde zvláště markantně vyšly najevo, nebyly nekriticky zevšeobecňovány a přenášeny na celek. Dosud jsme se generalisací úmyslně vyhýbali a zůstávali spíše ve druhém extrému, v kausalismu jednotlivých případů. Abychom však došli konečné precizní formulace, musíme na základě snešených poznatků zevšeobecňovati. Jak vypadají dvacetiletí?

1. Chybí jim ideologický podklad. Nikdo nebude tvrditi, že to je jejich vinou, nebo vytýkati jim to jako znak jejich méněcennosti. Je to vinou všech těch starších, kteří přivedli svět tam, kde je dnes. Svět je v rýži, jak se říká. Také světový názor mladých lidí je v rýži. V tomto bodě jsou prostě mladí lidé jen produktem své doby, třebaže se tomu v jednom přípise tak sympaticky tvářili, jsou výtvorem, nikoli tvůrci. Každý mladý člověk je přirozeně ve filosofii eklektikem. Vybírá si ze světových názorů své doby ten, který odpovídá jeho povaze a přirozenému založení, nebo ten, který se mu nejvíce vtírá a nejobratněji ho ovládne, nebo jiný, který mu slibuje při aplikaci na skutečnost nejpříjemnější způsob života, anebo konečně takový, který schvaluje z vnitřní poctivosti jako nejryzejší, nejpoctivější a nejblahodárnější svým vlivem na organizování všeho lidstva. Když právě všechny světové názory kolem bankrotují, mají mladí lidé málo nutkání, některý si z nich vybrati a bít se za něj. Když některá doba, jako dnešní, se rozpadne v bezideovost, nemůže ani mládež mít víru ve veliké a krásné ideje. Proto bychom marně hledali opravdové a upřímné zanícení za některou pravdu.

Hledají se vůdcové.

2. Je mezi nimi vášnivá žížeň po pevném myšlenkovém základě. Debaty, které jsme vedli s mla-

dými studenty nejrůznějších sociálních vrstev a různých politických přesvědčení vyznívaly nakonec vždycky touhou po důvěře v něco, v někoho. Je charakteristické pro dnešní módní terminologii, že to velice inteligentní socialistický student nazval „t o u h o u p o v ů d c i“, termínem velice kompromitovaným. Mělo by to být poučením našim politikům. Mladí lidé se dávají okouzlovati především živou osobností, dávají se získavati živým slovem, nedají se snadno strhnouti mrtvým písmem. Naši politikové však jim zůstávají vesměs pouhými pojmy, jež čítají v novinách a s nimiž se nikdy osobně nesetkají. Německo objevilo v politické taktice nedoběrnou studni živé vody: v taktice svých schůzí. Politické vítězství německých hackenkreuzlerů, které je také ideologické vítězství, nespadlo jejich vůdcům do klína bez intenzivní práce mnoha set schůzí a mnoha set řečí a proslovů. Auta, vlaky a letadla je rozvážely po říši od východu na západ a od jihu na sever. U nás kromě volebních období skoro úplně vymizí pojem velké veřejné schůze. Zdá se, že dosažením vládních křesel vymizela všechna osobní aktivita z vůdců našich velkých koaličních stran. Dívali se klidně na to, jak fašisté dobývali jižní a východní Čechy, vesnici po vesnici, městečko po městečku, řečmi a řečmi. Rečnický a dobytelský elán vjede do našich státotvorných stran, až jim, nedej bůh, poteče jednou voda do bot. Že takový elán o čtyřiaadvacáté hodině už nic nespasí, to ukázalo heroické úmrtní gesto rakouského marxismu. Kouzlu osobnosti podlehnou stejně marxista jako konservativce, osobní styk s politiky a vedoucími myšlenkovými duchy potřebuje stejně mladá generace jako staří straníci. Proč se nepoučí nikdo od katolicismu, jehož od věků neporazitelnou baštu nestaví víra v křesťanského boha, nýbrž nedělní kázání farářů.

Naši politikové by měli více mluvit do rozhlasu a do zvukového filmu. Ne jako straníci, nýbrž jako ochránci demokracie. Naši autoři vynikajících jmen, umělci, herci, všichni by měli být jako zřízenci demokratického státu používáni k veřejným projevům. I poctivost a pravda si musí dnes dělati reklamu, i demokracie si musí dělati propagační akce. A zejména pro mladé, kteří nemají dosud pevnou víru v ideový směr, podle něhož by se řídili, a kteří vždycky snáze podlehnou řečnickým dobrodruhům, propagujícím heslo o potřebě nových vůdců, za něž vždycky mají sebe samotné. Je to paradoxní, že i socialistická mládež může připustit představu, že by potřebovala vůdce, u nás, ve státě Masarykově. Francouzským přátelům nebo Němcům z kruhů emigrace se nezdá nic samozřejmějším, nežli to, že u nás jsou poměry ještě o tolik lepší právě proto, že máme vůdce v osobě svého presidenta. Přáli bychom si, aby bylo umožněno našim lidem častěji ho slyšeti. Presidentův vánoční projev ve Foxově žurnále byl sice technicky ještě nezcela uspokojující, strhoval však vroucí silou. Byl jsem svědkem, jak v kinu strhoval k slzám diváky, kteří nikdy neměli ještě příležitost slyšeti slova Masarykova v tak živé reprodukci. Každý týden měli bychom ve zvukových týdenících slyšeti několik pregnantních vět velkých osobností. Zvukové žurnály jsou povinny zařazovati do svých pořadů 30% snímků domácích. Což kdyby místo snímků prvního sněhu, jež napadl na Stromovku, místo prvních racků nad Vltavou, místo komína, který se bourá nebo pražských hasičů, kteří skáčou do plachty — byly zařazovány do těchto filmových novin stručné aktuální projevy na propagandu demokracie? Statisíce denních ná-

vštěvníků kin by vidělo, že jejich politikové jsou také chlapíci a dovedou promluvit stejně mužné slovo, jako ti Rooseveltové, Macdonaldové nebo jiní, kteří říkají své proslovy z Ameriky nebo Anglie až do našich kin. A tisíce mladých lidí by poznávalo, kde si vybírali své vůdce, po nichž touží.

Student a politika.

3. P o m ě r k p o l i t i c e j e p o u z e u t i l i t a r i s t i c k ý. Přístup k politické straně není už věcí světového názoru, nýbrž osobního prospěchu, nevyplývá ze snahy nalézt ideové prostředí shodné se svým myšlením, nýbrž ze snahy zaopatřit se, není upřímným projevem myšlenkové poctivosti, nýbrž směřuje k tomu, využití z mocenského postavení některé veliké strany nejrůznějších zisků, jež se nabízejí. Mnoho studentů pracuje v sekretariátech politických stran, získává nové členy, osvědčuje se ve stranické službě, dochází na schůze a přispívá k úspěchům řečníků, cvičí se v agitaci a propagaci v různých sekcích politické organizace, protože uprostřed dnešní bída o místa jsou politické strany poměrně nejochoťnější odměňovati podobné služby alespoň částečným zaopáčením. Poměr mladých lidí k politice je ovšem tím ideálnější, kde se hlásí ke straně, která jim nemůže poskytnouti praktických výhod. Mnoho poctivých a inteligentních mladých lidí se hlásí ke komunismu ne proto, že by jim přinášel něco pozitivního, nýbrž právě z nechuti k materialismu všech ostatních politických příslušností. A komunismu na vyšších třídách středních škol a v prvních letech university přibýlo současně se světovou vlnou útočného nacionalismu. Extrémní nacionalism roste při tom daleko silněji. Všechno dnes pracuje nacionalistické propagandě mezi mladými lidmi samo do klína. Demagogický nacionalism vyhrál v Německu, a mladí lidé rádi sympatizují s vítězi a nemívají mnoho vytrvalosti sympatizovati s těmi, kdož právě dostávají na kožich. Nacionalistickou propagandu podporuje sám stát svou autarkickou hospodářskou politikou, od propagandy ke kupování jenom české mouky a jenom českých prasat je jenom krok k víře, že stejně škodlivé, jako cizí hospodářské výrobky, jsou i cizí knihy, cizí myšlenky, cizí jazyky. Zdravý nacionalism, druh pudu sebezáchovy, jež vedl k velikému vzrůstu sympatie pro obrannou armádu, se u mladých lidí již snadno mění v nacionalism s kultem uniforem a s touhou po mocenských projevech válečných. Hruza ze zbraní, jež charakterisovala generaci těsně po válce, již se docela vykouřila z hlav. Útočný nacionalism je ctěn stejně jako vláda silné ruky u bojovnějších individuů prostě také proto, že v době hospodářské tísně, v níž boj o místo vede k zápasu všech proti všem, omezuje právo na existenci jen na menší počet individuů a poskytuje zámlinku k odstranění konkurujících na jakési ideologické basi. Student bez místa útočnější povahy má blízko k fašismu proto, že mu tento světový názor velice jasně stigmatizuje mnoho konkurentů jako nebezpečných, nehodných existence v tomto státě, které je ctí připraviti o jejich postavení, vytlačiti anebo vyhubiti. To je egoisticky utilitaristické využívání politického přesvědčení, jež platí stejně pro druhý extrémní politický směr. Doby akademického a tak zvaného pivního politisování už dávno prchly: už u mladých lidí není dnes politika ideologickou hrou ani konstrukcí světového názoru, nýbrž bojovým prostředkem k dosažení hmotných výhod. U starších stejně jako u mladších.

Svět, v němž není co dělat.

4. Vliv nezaměstnanosti. Okolností, která zcela změnila poměr mladých lidí ke studiu, je fakt, že „maturita už jim neotevívá cestu do světa“. Celý svět, který prý dříve podle vzletného rčení byl abiturientovi otevřen, se sice nezavřel, zavřel se však přístup k tolika a tolika státním a soukromým úřadům, které dříve zajišťovaly středoškolákům doživotní zaopatření pod pensí a proto také v oné metafoře byly nazývány celým světem. Tím se změnil od základů poměr k vyučovací látce. Protože dříve pouhé maturitní vysvědčení postačilo ke kvalifikaci žáků, protože se nikdo už neptal, co vlastně pro skutečný život dovedou, nelámali si také žáci hlavu nad tím, čemu se ve škole vlastně učí a proč se to učí. Gymnasia s nimi pořádala krásné procházky po starých kulturách, v mnoha žácích se probouzel smysl pro krásu, záliba ve studiu pro studium, radost z literatury a filosofie, vyvíjel se estetický poměr k historii lidstva. Dnes není smyslu pro promenády v různých zahradách. Student se velice prakticky ptá, co se učí a nač se to učí. Nepřijmou-li ho do místa na základě pouhého vysvědčení, bude musit ukázat, co vlastně dovede a čím se může uplatnit. Ideální poměr k vědě pro vědu přestal: to znamená, že poměr k vědě vůbec přestal. To znamená konec humanitního studia: to znamená konec renaissance.

Nezaměstnanost, jež očekává studenta jakmile opustí školní stěny, zavinila současně proletarisaci studentstva. Absolventi středních škol, kteří nemají možnost jít dále na školu vysokou, jsou fakticky postaveni na rovně mladým dělníkům bez práce. Mají o něco méně: nemají ani možnost té práce v „nouzovce“. Nemohli jsme si v těchto člancích, jak nám právem vytkl mladý dělník, prostě jen pro obrovský rozsah látky, povšimnouti toho, jak vypadá mladá dělnictvo. Omezili jsme hned od počátku téma na mládež studující, na absolventy střední školy a na ty, kteří vstupují na vysokou, již také proto, že náš týdeník poměrně více mluví k vrstvám studentským. Vyžadovalo by rozsáhlou sociologickou studii vysledovati, jaká je mentalita, jaké je sociální postavení a jaký je poměr k otázkám života a kultury u mládeže dělnické. Zjistili bychom však s překvapením, že se neliší mnoho od studentů, které jsme tu slyšeli. Že se čtou detektivky, že není mnoho kdy na opravdovou lásku, a že „jedině sport a tramping bereme vážně“. Bylo by možno jen vítati, kdyby toto deklasování studenta zlomilo také jeho bývalé třídní zaujetí a jeho snahu separovati se do zvláštních kruhů „studované inteligence“. Navzděčuje tomu, že dnes již pracují vedle sebe v politických a sociálních institucích studenti a dělníci jako rovní s rovnými. Vyrosteli z této spolupráce pro budoucnost těsný vztah studentů k vrstvám dělnickým, budou-li studenti znáti už zblízka dělníka a jeho práci, budou-li tu osobní přátelství prolamovati už dávno nepravdivá třídní rozdělení — odnesli si studenti z dnešní krize to nejlepší a nejcennější, čemu se v ní mohli naučiti.

5. Pohlavní otázky neskýtají dnes příliš hlubokých problémů. Jenom generace, jež mají mnoho kdy přemýšlení o abstraktním pozadí otázek, jenom pokolení, jež si stavěla estetické filosofické soustavy, měla kdy přemýšletí o demonech sexuality. Generace před válkou, zrcadlená v literatuře symbolické a dekadentní, neliší se od generace dnešní, zvané „tramské“, větší mravností nebo vážností ve věcech pohlavních. Byla to

prostě generace, jež měla více kdy a byla hravější. Dnešní mladí lidé si většinou vyřeší, jaké místo patří pohlavním otázkám v jejich životě bez bolestných zápasů, daleko snadněji a prostěji, než tomu bývalo dříve. Lásky v mobilisovaných státech, jakými jsou všechny dnešní státy v Evropě, prostě nemůže zaujímat tolik místa, kolik jí bylo vykazováno v době míru. „Ideální lásky“ ovšem nevymizely mezi mladými lidmi, zachází se s nimi však stručněji. A sexualita, již bylo vyhrazeno více volnosti, stala se současně méně důsažnou. Obojí staly se povrchnější a prostší. Problémy panictví a panenství neexistují již samy o sobě, nýbrž pouze ve vztahu k praktickému životu: všude tam, kde volnější pohlavní život usnadňuje studentům a studentkám klidnější způsob života a možnost intensivnějšího soustředění na svou práci, všude tam dochází k dočasnému spoluzítí, proti němuž ze žádných morálních důvodů není možno nic namítati. Jsou to prostě ona lindseyovská „manželství na zkoušku“, která si bez jakýchkoli zákonných institucí vynutil sám život. Pozdější manželství těchto mladých lidí nebývají pak proto o nic nešťastnější. Mnohde vede toto uvolnění ovšem také k přílišnému zpovrchnění, z vulgarisování, zbanaliso- vání otázky lásky, která je zbavována své mystičnosti a proměňuje se prostě v provoz. To však není úkaz, za nějž by byla odpovědná právě dnešní generace: totéž se dalo stejně, a snad ještě hůře v dobách, kdy bývaly veřejné domy.

Šestnáct let demokracie.

Těmito pěti body vymezíme si profil naší mladé generace ve hrubých rysech. Tento nedostatek filmosofického jednotného názoru na svět a život, tyto zápasy o víru a hledání duchovních cest, tato nedůvěra k politickým programům pravým i levým, jež se snaží použití politiky spíše k upravení svých nejdůležitějších otázek praktického života, toto ztotožnění s mládeží dělnickou, s níž pojí studentstvo boj proti stejnému nepříteli nezaměstnanosti, tento oproštěný vztah k otázkám lásky — to jsou hlavní linie, mezi něž se pak u jednotlivců rozkládají jejich konkrétní zájmy. Tito mladí lidé jsou od časného mládí nuceni bít se s praktickým životem daleko intensivněji, než kterákoli z generací předchozích. Vytvářejí si odvážně svůj poměr k životu, v němž se nechtějí dát porazit. Brání se tomu, aby nebyli pouze objektem, jenž je formulován dobou a staršími, chtějí být činný a pozitivní subjekt. Po této stránce je nutno mladé lidi podporovat.

Ne stranickou agitací politických stran: všechny politické strany mají dnes stejný zájem v boji proti politickému nebezpečí, jež číhá venku. Politické strany nemohou učinit nic rozumnějšího, než uzavřítí mezi sebou němou dohodu o zachování status quo. Jejich propaganda musí směřovati k výchově demokratičnosti, k výchově víry v rozum a v rozumné řešení problémů národní a lidské organisace, musí potírati onen sklon k probouzení velikých vášní a k politickému emocionalismu, jež zavádějí fašisté i hitlerovci. Všechny politické strany mají stejně životný zájem o zachování našeho státu a jeho demokratického rázu, proto je jejich společným interesem i výchova mládeže k věcnosti, k důkladnému studiu, a výchova k optimismu. Můžeme tohle všechno nazývati dohromady výchovou k demokracii. Pomoc nezaměstnané mládeži musí býti nejdůležitější sociální otázkou v programu každé politické strany tohoto státu: žádná z nich nebude chtít, aby

z mládeže vyrůstali duševní bezprizorní, nedůvěřivci a pesimisté, materialisté, usilující o dosažení osobních výhod bez ohledu na celek. Dnešní bezohledný zápas o život a o místo vede k takovým povahovým zjevům mládeže; nesmíme připustit, aby tyto vlivy určily celou její budoucnost.

V době, kdy stojíme fakticky už jako jediný demokratický stát na celé střední a východní Evropě, je třeba, aby toto postavení bylo využíváno propagačně ve prospěch našeho vítězného demokratismu. Demokracie musí být zdůrazňována jako vítězné heslo, pod nímž jsme jediné došli tam, že uprostřed politicky a hospodářsky zkrachované Evropy jsme stát, v němž je hospodářsky možno ještě žít, a v němž existuje rovnost všech, stát, v němž existuje ještě svoboda projevu, stát, v němž je možno volně dýchat, stát, jenž si našel již v mezích možnosti svou ekonomickou rovnováhu a je existenčně zabezpečen, pokud bude myšlenkově udržován vírou a láskou k demokracii. A je povinností nás všech přede vším ostatním, aby tato víra a láska byla u mladých lidí zachována. Po pádu Rakouska je pozornost celé Evropy soustředěna k nám: nesme hrdě tento prapor, vždyť to není po prvé v dějinách lidstva, kdy jsme s tímto praporem stáli v čele Evropy a pod ním vítězili.

Dan Jordán:

Co lidé píšou novinám

Zpovědnice novin, navštěvovaná takovým množstvím lidí zmatených a chorých — bohudík jsou to skoro výhradně návštěvy písemné, nikoli osobní — má zvláštní specialitu v *denních hostech*. S pravidelností, která nezná překážek, přichází třeba celé měsíce denně a denně dlouhý dopis ženy, která mnoho hodin asi namáhavě píše a posílá redakci své názory, dojmy a příhody. Každý den několik stránek. Vždycky to má týž název. Na příklad „Z přednáškové síně“, kde imaginární přednáščka stojí na vymyšlené tribuně, mluví, polemizuje, poučuje, poznamenává účinek na posluchače. Příkládá třeba také fantastické nákresy toalet svých posluchaček. Tak to chodí dlouhé měsíce, jednou to bylo dokonce psáno krví na plátně, z jakéhosi nejasného důvodu. Dali jsme vyšetřiti ve venkovském městě, odkud to přicházelo, kdo je pisatelka. Byla to paní ničím svému okolí nenápadná a žijící navenek normálním životem samotářské pensistky. Nebo jiný takový pravidelný host redakční pošty, muž, který byl propuštěn z ústavu choromyslných a denně posílá listu svou zpověď, jednou ve formě povídky, druhý den báseň, třetí den úvodník — vystřídává všechny rubriky, které v novinách najde. Tento druh dopisovatelů nabývá pravidelností svých zásilek určitější lidské podoby. Snad i grafologicky by byl zajímavým předmětem studia. Ale nejčastější jsou dopisovatelé, o nichž nedovídáme se víc, nežli co je na tom popsaném papíře: malá prchavá stopa více méně porušeného duševního zdraví, které zápasí o výraz a v písmu nalézá patrně trochu úlevy.

„Tajemný spasitel světa.“

Velevážená redakce!

Úkol, jež tímto na sebe uvaluji, jest, jak složitý, tak zodpovědný, čehož jsem si též plně vědom. Nyní však záleží jen na Vaši součinnosti. Mohu-li na Vás, vážená redakce, spolé-

hati jako Vy na mne, pak je vyhráno a bude se z toho radovati celý svět, neboť dostaví se práce, tato oživí ruch hospodářský, čímž automaticky zmizí vlna politického napětí a tím všechna ostatní nebezpečí.

Acce tato je sice překvapení veřejnosti, nikoli však poslední, neboť mám v záloze ještě věci velmi důležité. Jedna z těchto je zákon magnetické střelky, jehož publikace má velkou cenu — nejen pro dálkové letectví, nýbrž i pro další vývoj vědeckého bádání. Avšak musím vyčkat, až moje zásluhy o tento objev budou realizovány z ciziny, kteráž oběvu mého potřebuje k vybudování jistoty k přeletům Oceánu. Proto zatím mlčím, ale Vy můžete mluvit.

Tedy sémě je krásné, půda kyprá, jen ještě dobrá rozsevačka novinářského umění a vše pěkně pokvete, načež sklizeň bude mír a štěstí pro celý civilisovaný svět.

S přátelským pozdravem Váš V. M.

„Příbuznost s Havlíčkem.“

Zase čtu v novinách, „Spi Havlíčku!“

Prosím Vás, já spím ale v noci, a to někdy dosti špatně. Teď snad, „Chvála Pánu Bohu“ to bude snad lepší, již jsem se toho prorocství na universitě zbavil. Páni duchovní mají moc vyvinutý jeden z neznámých Vám smyslů to jest Strach.

Teď jsem tady já, a já, a já, my jsme tři duchové sloučení, my se smrti nebojíme, a doufám, že to o narozeninách 5. 12. oslavíme.

Na Bor jsem jezdil pro husy a Havlíková za svoboda moje matka byla a což ta svěrací kazajka, na mém těle, když podruhé jste mě vezli do Dobřan, to není nic!?

„Slibujte si mně, vyhrožujte si mě, hladověti nechte mě, zrádce vlasti nebudu.“ V nejdokonalejší úctě P. M.

„Mravokárce a prorok.“

P. T. redakci!

Při spisování mé vědecké, duševní a záhrobní knihy, přicházím na objevy, které budou velkého významu. Mezi jinými objevy jest důležitá otázka, proč lidstvu jest udělena spravedlivá smrt!! Pak-li že se mé prorocství, které lidstvu tohoto světa přináším, že z Boží milosti bude dána člověku větší duše, bude lidstvo rozumnější a dokonalejší.

Při studování duší našeho pracujícího lidu, jsem shledal, že mravně jest silně pokleslé, následkem zbavení se svatě křesťanské Víry, která ještě nikomu nepřekážela.

Náš prostý lid je toho mínění, když vykonává práci prostou, že musí sprostě mluvit. Zvláště vymyšlenými, sprostými slovy hanobí něžné pohlaví a obcování. Asi 50 nadávek a přezdívek jsem zjistil, některé jsou lepšího vyslovení, ale jiní jsou dragounské, i v rodinách se mluví před nezletilými dětmi, tak dragounsky, že v cizině bych se musel za český národ jedenkrát stydět.

Prosím tedy, by články mravními, poučnými byl náš lid náležitě poučen by si ve sprostých slovech tak nelíboval, poněvadž to nás nešlechťí.

E. V.

„Technický zázrak věnovaný Anince.“

Slavná redakce!

Račič blahovonně tento projev, jehož jádrem je objevení vlivu záření ‚žehů‘ na oblačno ve skutečnosti, uveřejnit ve Vašem ctěném listu.

Popis neslýchaného objevu s působištěm v říši živelní mohu kdykoliv za účelem uveřejnění zaslati.

Toto bude jednou z neaktuálnějších otázek naší doby, jakmile skutečnost jsoucnosti objevu uvedena bude v širší známost zájemců, mecenášů, kteří by se ujali celé věci.

Moje jméno nebudíž uveřejňováno, jenom pseudozkratky: Dlouhožehy.

Očekáváje, že věnujete této kuriositě svou vzácnou pozornost, znamenám k službám ochotný

Dlouhý J.,

učitel jazyků ve V.

„Zvěst technického zázraku.“

(Anince 26. července.)

V živelní říši co žehový já jsem znám —
ze stínu neživých prchl jsem silou lví,
ode všech opuštěn stanul tu já jsem sám,
zlákán jsa životem žehovým. — Kde že dlí?

Nuže, slyš písničku prostičkou duše mé —
kterou jsem zapěl já Anince k svátku v dar! —
V souladu k vesmíru vyslány žehy mé,
hlásajíc zjevení jsoucnosti žehů zdar. —

Blankytné nebičko
pro Tebe, Aničko,
já jsem ti udělal.

Modro to blankytné
k Anince zalítne
s pozdravem v šírou dál.

Zlaté to sluníčko
pro Tebe, Aničko —,
rozpálil já jsem v žár.

Poprve ve světě
panuje na světě
žehový tento pán.

Nabídnutí k sňatku veršem.

Po podepsání následují básně.

Báseň mé zamilované.

Byla to zvláštní náhoda.
Jel jsem vlakem do Tábora.
Sedl jsem si k jedné Dámě,
hezká byla přenáramně.
Lituji stále
že to netrvalo dále.
Cestu jsem musil zkrátit
hezké Dámě se poručit.
Ale mám já na ni háček.

Pletla svetr jak modráček.
Na klín když ho prostírala
radostně se usmívala.
Až jen toto bude čísti
radost stoho bude mítí.
Pozná kdo ji hledá,
administraci jméno udá,
ona mi to poví
a na podzim budem svoji.

J. K.

„Nepřítel minerálních paliv.“

*(Rozhodný krok ku zdoání krise
hospodářské.)*

Jak všeobecně známo, hned po evropské válce bylo konstatováno, že počasí není více totožné — na jaké jsme byli zvyklí před válkou. S počátku příčinu toho meteorologové připisovali — té pětileté kanonádě; avšak později, fysikové prohlašovali, že na těch velkých změnách počasí vinu nese sice válka, nikoliv však kanonáda, nýbrž že průběhem války spotřebováno bylo ohromné množství chemikálií, čímž přivoděno bylo těžké zamoření vzduchu, což má ten neblahý vliv na vývoj počasí. Avšak, již třetím rokem po válce, konstatováno bylo značné zlepšení počasí, což se stupňovalo až do roku 1926, kdy léto bylo ještě nádherné.

V téže době propukla automobilová horečka, kteráž nakazila celý svět, takže jen evropské továrny pouští denně do provozu desetitisíce autogar.

Proto také fysikové ze všech dílů světa upozorňují na nebezpečí hroziící ve vzduchu, nejen lidskému zdraví, nýbrž i úrodě, čímž ohroženo jest národohospodářství.

A tu, nelze se diviti, že mnohému z nás, často se zasteskne po předválečném počasí. Jakbyně. Reuma, nebo ischias — kdepak — to nikdo ani neznal. Zato však nyní, po té proklaté válce — celý svět vyhlíží, jako všeobecná nemocnice. Koho dnes potkáte, každý má nějakou tu bolest — nejčastěji to bývá ta nešťastná angina. Jejím podkladem jest škvár, pocházející z minerálních paliv, jímž vzduch jest stále přesycen. Půjde-li to tímto tempem stále — pak — za několik roků

bude 50% úmrtí na rakovinu. — Poslední nemoc se značně rozšiřuje i na ostatní nitroorganism, zvláště u žen, ale toho příčinu nesou — více méně umělá hnojiva. Proto třeba zavedení nucené lékařské prohlídky a jistě by bylo mnoho lidí ušetřeno od této ošklivé nemoci.

Již po několik roků nám meteorologie nedostavila jaro, jen proto, že nemohla zdolati těžký oblak dýmu. Z těchže důvodů, letní měsíce prožíváme bez slunce. Jestliže přec nějaký ten den obzor byl od šedého oblaku ušetřen, pak vzduch páchnul jako střelný prach a člověk by se vedrem zalk. Nemůže-li sluneční paprsek k přírodě, pak úroda — od níž závisí blaho a štěstí národa — zakrní. Tím pak strádá lidské zdraví, neb substance výživy tu schází, chybí tu i kvantita, což pak stupňuje krizi hospodářskou, neboť rok od roku sklizeň slábne. V důsledku čehož — Evropa je čím dál více odkázána na dovoz chlebovin.

Tímto také jest plně odůvodněn alarm přírodovědeckých kapacit, že nebezpečí národů hrozí — hlavně ze vzduchu.

Byla to Belgie, kteráž „Společnosti národů“ přednesla námět pro solidární postup evropských států ku všeobecné elektrisaci. Amerika, aby svůj městský lid ubytovala nad oblastí plynného nešváru, staví mrakodrapy. Ve Francii se uvažuje o tom, jak využití příliv mořských vod. Anglie na to nereague, neb ona jest vládcm moří, proto může stavět kolonie na mořské hladině. U nás — v Československu se pomýšlí na plány, jak pochytat dešťovku. V Německu se staví umělé vodopády, ale jak do reservoárů budou dopravovat vodu, to je poručeno Pánu Bohu. V Rusku — tam se věří slunečnímu paprsku: proto má dojiti ku stavbě babylonské věže, odkudž pomoci hydro-optického zařízení Sověty budou moci za každého počasí oslňovat celý svět.

Problém tento ležel mě na mysli již řadu let, čehož příčina jest, že vývoj národohospodářský sleduji se zalíbením. Proto také nemohlo mě ujíti, že krise tato musí se dostaviti. To mě vedlo k úvahám, kterák by se dala realizovati myšlenka všeobecné elektrisace. Jelikož obtíže s vodní silou byly mě známy, připadl jsem na myšlenku — zužitkování nahromaděné energie; ale marně jsem si napínal nervy s touto kombinací.

Přesto, že tuto myšlenku jsem zamítnul — kombinovati jsem nepřestal, nýbrž přibrál jsem si na pomoc metafysiku a dík této, podařilo se mi odhaliti — onen správný princip, za jehož pomoci lze využitkovati nahromaděnou energii — ve váze a setrvačnosti, takže technika bude obohacena jedním silostrojem, v třífásové kombinaci, o jehož základním principu — z pochopitelných důvodů nemohu mluvit. Avšak zvědavost čtenáře nebudu napínati, a podávám přibližnou informaci.

Základní energie pro třífásový silostroj bude vodní turbina a nebude-li vodní síly, nahradí tuto silostroj, jakého bude po ruce — o 30—50 HP. K tomuto sestrojena bude konstrukce sesilovače po váze a setrvačnosti, čímž základní síla 30—50 HP bude dvoj až trojnásobena. Jednotné konstrukce o větší kapacitě — asi sotva bude možno konstruovati, zato však projekty mohou býti seriových bloků — sesilovače, v kterýžto případech síla základní nemusí býti přímá, nýbrž pouze transmisována, skrze jeden sesilovač na druhý. Avšak v takovém případě, bude-li serie 4—5 sesilovačů, pak odborný silostroj budiž stavěn o 20—25ti HP pro každý sesilovač.

Tím by tedy byl řešen problém nedostatku vodní síly v Evropě, takže s elektrisací industrie, dopravy, a otopu domácnosti mohlo by se začíti již v dohledné době, avšak, jak už tomu tak často bývá — nejsou tu peníze, bez nichž nejde ani model konstruovat.

Banky, nebo odborné podniky, ty jsou vždy hotovy — ale pro věc hotovou; požádejte je však o součinnost na zmodelování myšlenky, k tomu již není peněz, nebo kompetence. A žádati stát o subvenci, tu ministerstva vás posílají od jed-

noho k druhému a všude slyšíte jednu a tutéž píseň — na takové účely nemáme peněz — což konečně je také pravda.

Ale onehdy jsem četl v kterýchsi novinách, že v Čs. spořitelnách a bankách je uloženo na 70 miliard národních úspor. Proto mě tak napadá, neobtěžovat vládu, ani průmyslníky, nýbrž obrátit se přímo k národu.

Konečně, vždyť to nejsou jenom vlády, do jichž rukou slozeny jsou osudy národů, nýbrž je to všechna inteligence, jejíž úlohou je podporovati pokrok všemi silami, zvláště jedná-li se o položení základny sociálně neutrální, jako právě jest tato: takže každý — kdož miluje život v celé jeho kráse, — má možnost finančně podložit stavbu historického modelu, jehož sociální význam jest nedozírný. Zde každá účast sebe-menším obnosem dává světu novou sílu k životu, jakož i možnost brzkého zčistění ve vzduchu.

Ct. nabídky buďtež řízeny na redakci časopisu, kteráž tyto odevzdá Nár. bance, odbočka v Brně: nebo možno také zásilky řídit přímo na adresu autora: J. N.

„Písničkářka kosmická.“

K cestám do stratosféry.

Ve Slunci Pán Bůh sídlí
svým jasným okem, prohlíží si svět.
Však přiblíží-li se někdo s zvědavostí k němu,
tu rázně odrazí jej zpět.

Ten nenechá si koukat do okének,
jen dílo svoje, zázračné nám ukazuje.
Pak ve hromu nám rozkazuje.
Plň povinnosti svoje tiše —
a jednou, vrať se zase v zem.

Že miluje svou zem, jisté jest
vždyť z moře táhne vodu a posílá jí dešť.
A ona zase v vděčnosti ukáže nám duhu radosti.
A měsíc, toť věrný jeho sluha.
Ten rozkaz má nám posvítit.
Když slunce tvář jasná, žhavá,
jinam se musí obrátit.

A hvězdy? Toť zábavné je žítí,
vždyť, měsíc musí také nějakou radost mítí.

Slunce! země pán!
vidí ženy světa v plné kráse a proto měsíc
líbá svoje hvězdy zase.
Tak musí to býti,
jinak oba skončily by svoje žítí.

Právě vzpomněla jsem si na věhlasného prof. Amundsena. Tím rokem, kdy on zahynul, přišly ohromné mrazy. A já říkávala: To Amundsen, rád by nám zděлил, co on zkusil než zemřel za kruté zimy a hladu — by národu nějak posloužil. A skutečně od té doby podobné zimy nebylo. Tedy to byl radio-vlno-mrazivý pozdrav od p. p. zasloužilého Amundsena.

M. K.

dopisy

Proč poklesla zásoba devis v Národní bance

Vážená redakce!

V předposledním čísle „Přítomnosti“ zaujímá autor článku „Je vinen Engliš nebo je to manévr?“ stanovisko k vykázanému poklesu devis ve stavech Národní banky. Již titul napovídá, že se tu může jednat o jeden z tahů proti

Englišovu pojetí příčin krise a z toho vyplývajících důsledků pro boj proti krisi. Dnes je již zřejmo, kdo vyhrál ten boj o korunu, proto není třeba hledati v této poznámce k uvedenému článku nic jiného, než snahu podati správnější výklad poklesu zásoby devis v poslední době.

Říká se, že není pravda, že by Englišův návrh způsobil pokles 245 milionů devis (podle posledních zpráv je tato částka ještě o 93 milionů větší). Toto tvrzení v této formě neodpovídá pravdě. I když uvážíme, že z pochopitelných důvodů exportéři neodváděli devisy v té míře, jak by činili jindy, až na míru nejnútnejší, přece jen zůstane pravdou, že nákup surovin v této době od poloviny ledna byl abnormálně vysoký, mnohem vyšší než by odpovídalo pevné tendenci na trhu surovin, jak se jeví na zahraničních bursách. Tvrzení, že by Národní banka nedala průmyslu a obchodu devisy, neodpovídá skutečnosti. Právě pokles, který sám autor uvádí, svědčí proti němu. I hospodářské listy dosvědčily, že postup Národní banky byl liberální. V této souvislosti jest dobře si připomenouti, že celá stavba našeho zahraničního obchodu není svou strukturou přízniva stavu devis. Kupujeme suroviny za volnou dobrou devisu a donedávna jsme převážně prodávali na východ s platy clearingovými.

Že by devisová politika nepřinesla užítku, je lehké říci, těžší by bylo již to dokazovati. Nedávná debata o clearingů ukázala, že toto zlo bylo ze všech zel nejmenším, podobně to jest i s celou devisovou politikou. Kdo má příležitost denně pozorovati nároky, které se kladou na devisovou zásobu Národní banky, nemůže dáti za pravdu autorovi uvedeného článku. Výkaz o stavu devis by vypadal zcela jinak, než vypadá, kdyby se nedělala ta politika, která se dělala. Valutových půjček by bylo jistě více, a Englišův plán (pokud jej vláda dělala) by se nebyl provedl tak lehce, jak se to stalo.

Pokud se týče jiných vývodů, vytyká se jistá netečnost při poklesu zásob v roce 1931. Národní banka se dala tehdy překvapiti a nedovedla zabrániti poklesu devis o tři čtvrti miliardy v měsících červnu až září. Bylo by dobře si uvědomiti, že účinně mohlo se zakročiti až od října 1931, kdy zase zavedeno vázané devisové hospodářství. Dříve pro to nebylo dosti důvodů a vedlo by to také k jisté nespokojenosti. Před bedlivějším pozorováním neobstojí ani tvrzení, že pokles devis o půldruhé miliardy nejeví se v dovozu zboží zachyceném celními statistikami; autor sám ví, jak přesně se tyto statistiky dají dělat a zapomíná při tom, že celá řada položek se v celních výkazech vůbec neprojeví. Tak tomu je u cestovního ruchu (loni jen odhadovaném na 300 milionů), jsou tu velké položky za licence, patenty, úroky, splácení úvěrů a jiné, které vesměs svědčí o tom, že Národní banka dala devisy obchodu a průmyslu.

Otázku „Engliš nebo manévr“ nelze tedy zodpověděti na této úzké platformě. Lékař, uzdravující hořkou pilulkou, nemůže za přechodnou nervositu pacientovu a zájmy soukromohospodářské se často rozcházejí se zájmy celostátními. Tedy ani Engliš, ani manévr to nebyl, ale mnohem více ne právě nejvhodnější režie celé této korunové kampaně to byla, která způsobila nejen jmenovaný úbytek devis, ale, což je pro stát jistě bolestnější, ztrátu oněch 60 milionů (podle posledního odhadu ještě větší), o které by mohl býti a není zmenšen státovkový dluh, jak uvádí v „Hosp. pol.“ M. Bittermann.

Jestliže si ale uvědomíme, že v demokracii nelze dělati měnovou reformu pod pokličkou, pak se nám bude jeviti tato ztráta spíše jako daň demokracii. X. Y.

Půjčovna knih » MÍR « Praha II., Vladislavova 2 Palác Báňské a hutní

Nejnovější česká literatura, jakož i německá, anglická a francouzská

Svět knih

KULTURNÍ ZPRAVODAJ

Roč. 4. Číslo

9

Stanislav K. Neumann:

BŘEZEN*

dnés ráno venku na nádraží omládly nárazy, sykoty, hvizdy, poněvadž v zahradě kos ladil flétnu, a lokomotivy vzpomněly si na veselé jízdy.

v zahradě všecko chvělo se očekáváním, a u domovníka ve vile růženka školačka řešíc dělnickou hádanku tu místo revoluce napsala sněženka.

buclatá andula, služka ve vile, nakoupit plužic, jako kadětelnicemi na počest jara houpala koulemi přídý a rozesmála se plachtami všemi.

ó srdce! Všecko zkrásní prastarým úsměvem. však nezapláčeš na konec přece, jak plavec, jenž tahití navštívil a se syfilidou vrací se k severní řece?

* Ze sbírky veršů „Láska“.

POZNÁMKY

OLGA SCHEINPFLUGOVÁ: HOUPAČKA. Deflační veselohra o 4 dějstvích. Cena Kč 13.-, Vydal Fr. Borový 1934.

Nová hra naší přední dramatické umělkyně a básničky předvádí nám s patričnou dávkou humoru a dobovou resignací trampoty a nespáse zchudlých boháčů a zbohatlých chudých. Bohatá vdova, žijící se svojí dcerou ztrácí svoji dobrotu a nesevědomitost svých přátel-dlužníků celé rodinné jmění a stává se šťastnou shodou okolností ve vlastním domě hospodyní své bývalé kuchařky, která dědí po svých dávno zapomenutých příbuzných. Její synovec a dcera její bývalé paní jsou tu pak protagonisty lidového přísloví, že co se škádílí, má se rádo. A aby nakonec nemohlo dojít k výčitkám, že byl jeden bohatší než druhý, dělá bývalá kuchařka též chyby jako její bývalá paní a stává se rovněž obětí svých nových přátel, takže jí konečně nezůstane než to, co si naspóřila jako hospodyně, ale co právě stačí, aby se mohla provdati za svého starého ctitele, ztroskotavšího obchodníka s devocionáliemi. Řada slovních

narážek, vtipných bonmotů i paradoxních situací ilustruje vystižně dnešní hospodářskou mizerii a demonstuje pravidlo, že každému hraji chvilku. Živě udělané scény, kofeněné vydatné životním optimismem a rvaností ničím nezakříknutelného mládí, kontrastujícího s resignovanou odrůkavostí starých, jevištní životnost jednotlivých figurek jsou z hlavních předností této hry Olgy Scheinpflugové, která na repertoiru Stavovského divadla bude úspěšným následovníkem jejího „Okénka“. Premiéra je určena na 6. března. Scénickou vypravu provádí V. Gotlieb ml. Hru nastudoval K. Dostal. Hrají dámy: Baldová, Nasková a Scheinpflugová a pp. Haas, Kohout a Veverka.

CÉLINE A STAVISKY. Pařížské Nouvelles Littéraires přináší zprávu, že Sergej Alexander Stavisky měl v úmyslu založit literární cenu, jež měla odměňovat dílo opravdu zdravé a morálně nedotknuté. Váhal prý, má-li dáti k dispozici Francouzské akademii ročně deset tisíc franků nebo má-li povzoru Akademie Goncourtů založit vlastní instituci. Impulsem k tomuto rozhodnutí byla kniha L. F. Céline „Cesta do hlubin noci“, kterou Stavisky považoval za nemorální. V každém případě — dodávají Nouvelles Littéraires — byla francouzská literatura ušetřena ostudy. Představte si, kdyby Nesmrtelní byli povinni do konce století udělovati Cenu Staviského jako cenu Montyona. r.

SVĚTOVÝ TISK O DÍLE LVA TROCKÉHO: DĚJINY RUSKÉ REVOLUCE.*

Die Literatur, Berlin-Leipzig. Na rozdíl od historiků, kteří nazírají ideologicky, kteří moralisují a přeceňují sílu osobnosti při vytváření dějin, kráčí Trocký metodologickou cestou historického materialisty, který všude obnažuje

* Začíná vycházeti v bohatě ilustrovaných sešitech o 32 stranách a Kč 3.90.

FERDINAND PEROUTKA: Básník v uniformě*

Povoláním vojenské mise z Francie bylo rozhodnuto, že československá armáda bude organizována spíše podle starého než podle nějakého nového, demokraticky originálního, avšak nevyskoušeného vzoru. Ideály o novém demokratickém vojákovi však nepřestávaly existovat. V jednom ze svých tehdejších projevů o vojsku řekl prezident Masaryk:

„Naše armáda musí být školou, pokračovací školou... Demokracie bez myšlení je nemožná. Demokracie vyžaduje myšlení všech... Ve vojsku musí vzdělávání pokračovat. Byl velký omyl, kterého se dopouštěly staré armády, že mladý muž, jednadvacetiletý, zvyklý na svůj vlastní život, na jistou vzdělávací činnost, rázem v tom měl přestat; byl členem vzdělávacího spolku, byl členem nějaké politické strany, najednou přijde do kasárna, a jak by utal. Má věst život, jak si to staré armády představovaly, čistě vojenský.“

Pečovali o to, aby tímto způsobem se nová armáda lišila od armády staré, bylo uloženo hlavně generálnímu inspektorovi. Prvním generálním inspektorem československé armády byl dr. Scheiner, který se však v dubnu roku 1919 tohoto postavení vzdal. Úřad zůstával po nějakou dobu neobsazen. Po válce s Maďary rozhodl se prezident obsadit toto místo nějakou civilní osobností s význačnou pověstí ve světě kultury, která se měla specializovat na péči o duši vojáků. Jeho volba padla na jeho osobního přítele, básníka J. S. Machara. Machar se rozmýšlel, nechtěl patrně mnoho chuti k pobytu ve vojsku. Požádal presidenta, aby mu přímo poručil. 18. srpna 1919 složil slib. Ve jmenovací listině byl jeho úřad vymezen takto: generální inspektorát je pomocný a poradní úřad při ministerstvu národní obrany; jeho úkolem je dozorát na stupeň výcviku jednotlivých částí vojska, kontrolovat způsob výchovy, způsobilost velitelů, ubytování, stravu, hygienické poměry, vztah vojska k úřadům a obyvatelstvu, dozorát na vojenskou hudbu. Tedy jakýsi osvětový komisař ve vojsku, spojka mezi životem civilním a vojenským, hodnotář, který měl dbát, aby doba, prožitá na vojně, nebyla zcela ztracena pro budoucí občanský život vojákův. Sociální demokraté stavěli se proti Macharovu jmenování, poněvadž nechtěli dopustit, aby dozor nad vojskem byl svěřen příslušníku národní demokracie. Ma-

char pokusil se uchlácholit opozicím, že vzdav se poslancekého mandátu, vystoupil také z národní demokracie, aby mohl dokazovat svou nestrannost. Často zastupoval ministra národní obrany v branném výboru. Svůj úkol charakterisoval v poněkud patetickém stylu tehdejšího idealismu takto: „Chci vychovat z vojáků demokratického aristokrata.“ „je mým ideálem zavést v armádě výchovu duševní...; voják, vracející se do civilu, buď vzorem, buď světlonošem svého okolí.“ Měl v úmyslu věnovati se svému novému povolání všemi silami, i za cenu konce své literární kariéry. Přijav úřad, vyslovil se: „Básník Machar jest mrtev.“

Jsme poněkud na rozpácích, ocitáme-li se před úlohou sepsati aktiva a pasiva této básnickovy cesty mezi vojáky. Sotva mohl stačit jediný muž, aby čelil celému vojenskému mechanismu a prokázal podstatné dobro ve směru, v němž si přál on sám i ten, kdo jej poslal. Jeho posice byla stížená ještě tím, že se ocitl v celém předivu intrik, jakmile vstoupil do úřadu. Politické kluky lomcovaly ministerstvem národní obrany a snažily se podkopat půdu pod nohama mužů, který nepatřil k těm, ani oně. Vojáci z povolání pak nepřijímali jeho mínění vždy s úctou, snad někdy i právem, neboť jest těžko v pokročilém věku přesedlati tak úplně a vniknouti do všech potřebných znalostí. Na konec Machar svou věc prohrál a odešel z úřadu poskytovat veřejnosti obraz muže, zlobícího se a znechuceného téměř vším. Jeho úmysly byly nejlepši. Ujímal se svého úřadu s předsevzetím: dovedl jsi bořit, nyní dokaž, že dovedeš i stavět. R. 1919 bylo velmi třeba mužů s takovýmto odhodláním. Lidé, vychovaní za Rakouska v negativismu, nějak se ostýchali, když se samostatnosti přišla potřeba pozitivnosti a budování. Popřání zdálo se jim zaměstnáním, které nejlépe vyhovuje důstojnosti moderního člověka: neboť vše, co jest, má vady; jsme unaveni všemi nedokonalými; chtěli dychom něco absolutního; poněvadž toho nenalézáme, kritikujem bez mezí. Opošice proti Rakousku a určité tuchy nového světa naplnily ty lidi negativismem ke všemu, co viděli; přijali demokracii zejména

* Přetiskujeme dnes u příležitosti sedmdesátých narozenin básníka J. S. Machara, co o jeho činnosti v úřadě generálního inspektora čs. armády píše F. Peroutka v š. sešitu „Budování států“.

Vkusné, dobré dopisní papíry

KAREL KELLNER, PRAHA

VÁCLAVSKÉ NÁMĚSTÍ 61, U MUSEA
DLOUHÁ TR. 17, U STAROMĚST. NÁM.

